LETHRICA

ÅRGANG 12, NR. 23 DE HISTORISKE FORENINGER I LEJRE KOMMUNE APRIL 2017

Selvbiografier

I dette nummer af Lethrica er der to selvbiografiske artikler. Karen Fisker fortæller om sin barndom i Nørre Hyllinge, og Ellen Skjoldager Andersen fortæller om sit arbejdsliv som kommunalt ansat.

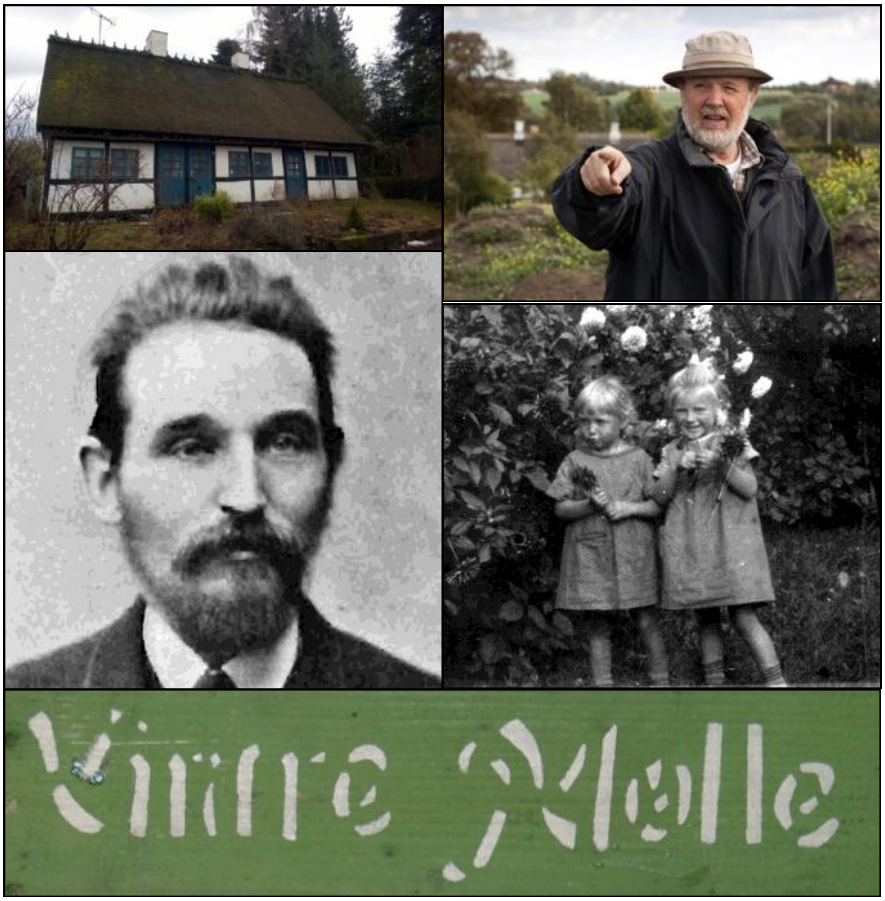

Derudover er der flere artikler med vidt forskelligt indhold:

Tom Christensen stopper på museet.

Der er flere, der har gravet dybt i arkiverne.

Nyt fra foreningerne byder på en hel stribe oplevelser i sommerens løb.

Vi ønsker alle vore læsere en rigtig god sommer

På redaktionens vegne

Thyra Johannesen

I DETTE NUMMER:

Leder	2
Hans Jensen Dønnergaards historie	4
Da jeg var barn	10
Da kommunaldirektøren hed kommunesekretæren	18
Hvad en indsidder kan drive det til	23
Fattiglemmer, forsørget på omgang	26
Sagn og myter	31
Glambæk oder Glambeck	34
Borgmestertale	36
Lejrekongen	39
Lejre Historiske Forening	40
Egnshistorisk Forening for Hvalsø	42
Bramsnæs Lokalhistoriske Forening	44
Museumsforeningen	46
Tadre Mølles Venner	48
En myndigheds beslutning	51
Lidt molinologi	52
Arrangementer på Tadre Mølle	53
Nyt fra DSI-TM	54
Kommende aktiviteter	56

LØSSALG 10 kr.

LEDER

LEJRES STORE ARKÆOLOG TOM CHRISTENSEN ER STOPPET PÅ ROSKILDE MUSEUM

I 1941, lige midt under besættelsen, fik en pedantisk kildekritiker antaget en disputats på Københavns Universitet. Heri slog han endegyldigt fast, at alle Lejresagnene var det pure opspind eller vandresagn fra fjerne lande. *"Kan det bevises?" "Det er skrevet ned alt for længe efter begivenhederne til, at det kan bruges til noget!"* Det har Lejre så lidt under lige siden, for den slags sætter en seriøs historiker sig bare ikke op imod, så bliver man kanøflet!

Enkelte havde dog pondus til at mene noget selvstændigt. Viggo Nielsen – Lejres gode ånd - vedblev at mene, at myterne måtte have et udspring.

Arkæologerne var også noget tvivlende. I hvert fald begyndte de at grave, og langsomt dukkede resultater op, der talte et andet sprog end kildekritikernes. Tom Christensen overtog for Roskilde Museum udgravningerne i Lejre. Han blev hurtigt "fanget ind". Lejre blev hans store engagement. Det er interessant at følge Toms forsigtige start fra, at der måske nok engang har været en stormand i Lejre, til hans retoriske

Tom Christensen, Foto Ole Malling

spørgsmål i sit monumentalværk om Lejre. *"Hvis det ikke er Lejre, jeg har fundet. Hvad er det så?"*

Med sine udgravninger og sin bedrift af en bog genindskrev Tom Christensen Lejre på sin rette plads i Danmarkshistorien.

Hermed indskrev han sig også i Lejres historie som den sidste af Lejres kæmper. Tom har gjort stordåd, trods sit fredsommelige væsen. Samtidig har han skrevet sig ind rækken af Danmarks store arkæologer – og den er imponerende, også i international sammenhæng.

Lad os tage ved lære. Der går aldrig røg uden en brand, og myter har altid et udspring. Det er lige så tåbeligt at

tro fuldt og fast på sagn og myter som at benægte dem totalt. Sandheden er et eller andet sted imellem og ikke nødvendigvis på midten.

Det var med stor glæde ved Toms afskedsreception aldeles overraskende at erfare, at han bestemt ikke går på pension, men tværtimod på baggrund af en stor fondsbevilling starter på et stort projekt for sammen med svenske kolleger at belyse sammenhængene mellem Lejre og Gamla Uppsala. Intet kan være mere oplagt! Vi håber på endnu et storværk fra Toms side.

Fra udgravning i Lejre, september 2009
Foto Ole Malling

Måske kan det en dag være med til at give Lejre Museum det store løft til et fællesnordisk eller måske endda et internationalt museum, som Lejre fortjener og kan bære.

Bent Gottfredsen

Ord fra arkivet

Vi registrerer – alt vendes og bliver lagt i ét arkiv, nemlig Lejre Arkiv.

Digitaliseringen af papirer glider hurtigt frem – men digitaliseringen af billeder går lidt langsommere. Enkelte frivillige er blevet oplært i registrering – deres fingre får indimellem hård hud, og de små grå celler rokerer i strukturer, systematisering og slægtsforskning.

De 12 frivillige, der er tilknyttet arkivet, knokler for at få orden på papirer, billeder og alt det andet, der følger med. Derfor er arkivaren ganske fortrøstningsfuld. Samlingens indhold og det udbytte, man kan få, vokser dag for dag.

Du kan altid gå ind på Arkiv.dk og søge det, du ønsker at se – såvel papirer som billeder. Her kan du se, hvad der er registreret, og hvad du eventuelt ønsker at studere nærmere.

Bente Trane

PERSONALHISTORISKE ARTIKLER

HANS JENSEN DØNNERGAARDS HISTORIE

Af Hans Jørgen L. Larsen

I Lethrica fra april 2016 blev første del af artiklen **To usædvanlige personer fra Osted Sogn i 1800-tallet, Stine Per Frands´s og Hans Jensen Dønnergaard** bragt. Den omhandlede Stine Per Frands´s historie.
Her kommer historien om Hans Jensen Dønnergaard.

Han blev født i Ebberup ved Tolstrup i 1854 som søn af et fattigt husmandspar. I en alder af tre blev han adopteret af sin morbror på Dønnergaard i Osager, da morbroderens ægteskab var barnløst. Han døde i Seattle i 1935, 81 år gammel.

Begyndelsen

Dønnergaard begynder at dukke op i Frandsen familiens dagbog i 1877. Her står der den 22. juli, at Lars (Stines bror og bestyrer på Skovledholm), Dønnergaard og Stines to ældste sønner var til præmieskydning i skytteforeningen ude i Boserup Skov. I de følgende år var der livlig samkvem mellem de to familier.

Dønnergaard var i 1877 allerede ved at blive et kendt navn på egnen. Året før (1876) var han blevet bestyrer på Dønnergaarden. Hans Gyldenkærne i Osager - en bror til Stine - var en nær ven. Dønnergaard havde desuden tidligt gjort sig bemærket på egnen. Da han var først i 20erne, fortalte han i breve til Hans Gyldenkærne begejstret om alt det nye, han stødte på, når han læste aviser og bøger, og når han lyttede til foredrag. Hans begejstring for det nye og hans store tro på sig selv gjorde, at han som kun 22 årig i 1876 - uden at være gift eller uden at have egen gård, (uden at være noget af betydning så at sige) - turde tale dem, der var noget, midt imod i en lang række artikler i Roskilde Tidende.

Han kritiserede undervisningen i de offentlige skoler og arbejdede ihærdigt for at at skabe mere oplysning blandt almuen. Han skrev bl. a. " *Et i sandhed oplyst folk kan ikke være ufrit og*

trælbundet. Oplysning vil altid føre friheden med sig". Han ville have oprettet friskoler og opfordrede folk til selv at undervise deres børn. Hans indlæg i Roskilde Tidende i 1876 affødte en længere debat, som resulterede i, at der skulle nedsættes et udvalg. Udvalget skulle arbejde for bedre oplysning i Roskilde området ved foredrag m.m.. Udvalgets medlemmer var bl.a. greven på Ledreborg - og så ungkarl Hans Jensen Dønnergaard. Det er utroligt ! Kun 22 år gammel og ugift og kun bestyrer af en gård og så sidde sammen med greven på Ledreborg i et udvalg, der skal arbejde for bedre oplysning! Det var usædvanligt i samtiden !

Den begivenhed var med til at lægge grunden til en karriere, som kunne være endt med en ministerpost i landets første Venstreregering i 1901. Men det gjorde det ikke - det endte med forfalskede regnskaber, fængselsdom og flugt til Amerika.

Opstigningen

Dønnergaard var fra midten af 1870erne en kendt skikkelse på Roskilde egnen. Han var formand for den lokale skytteforening, som voksede kraftigt i medlemstal i hans formandstid. Han holdt taler, hvor han gav stærkt udtryk for sine meninger, og han var ikke bleg for i den efterfølgende diskussion at gå i clinch med dem, der var uenige med ham.

I 1877 var der et politisk møde i Viby Sj.. I referatet fra mødet skrev Roskilde Tidende, at *"Dønnergaard og H. Nielsen fra Dåstrup imødegik hinanden gentagne gange, til sidst på en temmelig nærgående måde".* Det er nok gået hedt for sig den aften i Viby!

Dønnergaard og Stine Per Frands`s passede godt til hinanden som samarbejdspartnere. Han havde ideerne, visionerne og kraften til at gå i gang med at omsætte dem i handling. Hun havde andre kvaliteter, så som en praktisk sans, og så havde hun penge. De kunne mødes i en utilfredshed med det gamle lukkede, almueprægede samfund, og de ville det nye, hvor man tog sig af de dårligst stillede, og hvor man skabte en ny dynamik i det danske landbrugssamfund.

Dønnergaard ville mere end det lokale. Hans selvsikkerhed fejlede jo ikke noget. I 1876 skrev han om sig selv*:" Jeg er opvokset under ejendommelige forhold, har kendt bitterhed og skuffelser, men jeg har tilkæmpet mig oplysning, og Gud har givet mig evner og et livssyn, der berettiger mig til*

Hans Jensen Dønnergaard

at regnes for et menneske, lige så fuldt som ham med kronen på hovedet".

Han var oprørsk, ville lave om på samfundet, skabe en ny orden, hvor alle er lige, og hvor bønderne ikke længere ville være afhængige af herremænd, skolelærere og de store købmænd i købstæderne.

Danmark var blevet et forholdsvist demokratisk samfund i 1849. Nu 25 år senere havde de gamle magthavere - godsejere, konge og det store borgerskab - sat sig for at beskytte sig mod, at det store flertal i landet - bønderne - skulle få del i den politiske magt. Det havde udløst en voldsom politisk konflikt, der varede frem til 1901: Højre (godsejerne) mod Venstre (bønderne) - Venstre vandt den konflikt, og Danmark blev dermed mere demokratisk.

Politikeren og organisationsmanden

Folketinget og Brugsforeningsbevægelsen

Dønnergaard blev dybt involveret i den konflikt. Allerede i 1876 gik han voldsomt i rette med Højre regeringen. 4 år senere, i 1880, blev han opstillet til folketinget og indvalgt. Han var medlem af Folketinget de følgende 10 år. Han besteg dog sjældent talerstolen i Folketinget, og egentlig tror jeg, at han mente, at det var mere vigtigt at bygge organisationer op ude i landet end at deltage i lovgivningsarbejdet: Organisationer, der kunne gøre bønderne uafhængige af godsejere og bykapital. Ifølge ham ville bønderne have sejret i magtkampen med Højre, når de havde gjort sig økonomisk uafhængige og selvstændige. Der skulle dannes andelsmejerier, eksportsalgsforeninger, brugsforeninger, sparekasser, foderstofforeninger, kreditforeninger o. lign., alle sammen ejet af brugerne selv.

I 1882 var han blevet brugsforeningsbestyrer i Osager Brugsforening. Med den

lokale erfaring som ballast kastede han sig snart ud i arbejdet for at gøre brugsforeningsbevægelsen så stærk, at den kunne bekæmpe handelsstande i byerne økonomisk. Han blev i 1888 formand for Fællesforeningen for Sjællands Brugsforeninger og tumlede med planer om at lave en landsdækkende fælles indkøbsforening for alle de lokale brugsforeninger (som den, der senere blev til COOP). Hans model var fremsynet, men mødte modstand hos mere ængstelige kredse i det jyske, og han tabte.

Dønnergaard og Alberti - en kamp om magt

Dønnergaard var også involveret i driften af Den sjællandske Bondestands Sparekasse. Da stifteren af og formanden for sparekassen, C. C. Alberti, snart ville gå af p. g. a. alder, skulle man finde en efterfølger. Selvfølgelig var Dønnergaard også med her - han blev foreslået til posten som næstformand af en bred kreds af bønder, men tabte til C. C. Albertis søn P.A. Alberti. Det var i 1887.

Samme år stødte de to sammen igen i en konflikt omkring organiseringen af en brandforsikring for landboer; her tabte Dønnergaard igen til Alberti.

Tredje og sidste sammenstød mellem dem indtraf i 1888. Et sammenstød, der også betød hans fald fra tinderne. Denne gang var det en konflikt mellem dem omkring oprettelsen og driften af en smøreksportforening. Dønnergaard var i 1887 blevet involveret i mejeridrift, da han var blevet formand for andelsmejeriet i Osted. Han havde ikke før haft noget at gøre med mejeridrift, men det er meget sigende for hans organisatoriske evner og skarpe blik for mulighederne, at han allerede et år efter sit engagement i mejerivæsenet fremlagde en plan for en eksportforening, der skulle sælge medlemsmejeriernes smør på den mest indbringende måde på det engelske marked. Han formåede hurtigt at skabe stor interesse blandt mejerierne på Sjælland for sin plan, hvad der også er sigende for hans position i landbokredse i slutningen af 1880erne.

P. A. Alberti fremlagde derfor en lignende plan. Det blev Albertis plan, der vandt over Dønnergaards. Dønnergaard kom dog ind i bestyrelsen for den nye eksportforening med store beføjelser. Han var nu blevet så betydningsfuld en skikkelse i bondekredse, at man ikke kunne komme uden om han, selv ikke for en Alberti. Nu her i 1888

P. A. Alberti

stod Dønnergaard på toppen af sin karriere; han var bredt respekteret og havde derfor også store modstandere, bl. a. P. A. Alberti. De to kæmpede om at blive den førende Venstremand på Sjælland.

Katastrofen

Katastrofen kom i 1889 for Dønnergaard. Smøreksportforeningen fremlagde da sit første regnskab. Det var et betydningsfuldt tidspunkt for den nye forening. Alberti skulle gerne nu kunne bevise, at hans forening kunne levere et tilfredsstillende resultat. Det officielle og fortrolige regnskab, der blev sendt ud til medlemsmejerierne, viste da også et rimeligt resultat for årets drift. Men så dukkede der et andet regnskab op; et regnskab, der viste. at der var et forholdsvis stort underskud. Hurtigt bredte der sig rygter om, at det seneste regnskab var falskt. Dønnergaard kom under mistanke for at have produceret det og for at have forfalsket Albertis underskrift på regnskabet. Han tilstod og blev dømt for falskneriet og kom kortvarigt i fængsel. 1890 blev han løsladt og søgte straks genvalg til Folketinget ved årets folketingsvalg, men tabte.

Hvorfor gik det galt for Dønnergaard ?

Det store spørgsmål i den forbindelse er: Hvorfor begik en begavet person som Dønnergaard en så alvorlig forbrydelse som at forfalske en anden persons underskrift og lave et falskt regnskab. Formodentlig gjorde han det, fordi han ville prøve med det dårlige regnskab for smøreksportforeningen at bringe Alberti så meget i vanry, at Alberti ikke længere ville have bøndernes tillid; hvad der jo ville fremme Dønnergaards egen karriere. Dønnergaard håbede formodentlig gennem offentliggørelsen af det forfalskede regnskab at kunne provokere Alberti til at fremlægge et mere retvisende regnskab end det, der var blevet sendt rundt til medlemmerne. Dønnergaard vidste fra sin bestyrelsespost i smøreksportforeningen, hvordan økonomien i foreningen virkelig var. Da foreningens rigtige regnskab senere kom frem, viste det sig, at Dønnergaards forfalskede regnskab havde givet det retvisende billede af økonomien i Smøreksportforeningen.

Slutspillet

Dønnergaard havde spillet højt spil og

havde tabt eklatant. Nedturen fortsatte herefter. Hans økonomi hang i laser, da han nu - p.g.a. sagen om det forfalskede regnskab - havde mistet alle sine lønnede tillidsposter, og desuden var hans gård brændt i 1890. Han havde endvidere begået underslæb mod Osted brugsforening for at kunne klare dagen og vejen, hvad han havde mulighed for, da han var formand for brugsforeningen. Kort før der skulle være en ekstraordinær revision af brugsforeningens regnskaber i 1892, stak han af til USA og efterlod sin intetanende hustru og sine børn i Danmark. De flyttede ind hos Frandsen familien i Osager, indtil de også kunne rejse til USA. Naboer og venner hjalp dem med penge til billetten.

I Seattle i det nordvestligste USA fik Dønnergaard arbejdet sig op igen og blev en holden mand. Han havde efterladt sig en del gæld i Danmark, bl. a. til Osted brugsforening. Den gæld betalte han tilbage, og han stod fortsat i forbindelse med især Frandsen familien resten af sin levetid.

Da han i Seattle hørte nyheden om, at der i Danmark var blevet dannet en Venstreregering i 1901, skrev han, at han et øjeblik *"følte et tabt livs frygtelige smerte. Men det var bare et øjeblik, så var det hele forbi".*

P. A. Alberti meldte sig selv til politiet i 1908 for bedragerier af et uhørt stort omfang. Han var da justitsminister. Han blev i 1910 idømt 8 års tugthus.

Dønnergaard kom aldrig tilbage til Danmark, han døde i 1935 som en eneboer.

Stine Per Frands´s oplevede ikke Dønnergaards nedtur; hun døde to år, inden han flygtede til USA.

Med de to personers bortgang mistede Osager/Osted to store skikkelser !

Litteratur

Utrykte kilder:

Dagbog fra gården Skovledholm for perioden 1875 – 1892.

Familien Frandsens slægtsbog

Trykte kilder:

Rosendal, A.H. (u. å.): Anders Hansen Rosendals erindringer. Lejre

Bredsdorff, M. 1967: Hans Gyldenkærne. Roskilde

Den politiske magtkamp 1866 – 1901 1968. København

Dollerup, P. 1966: Brugsforeningerne 1866 – 1896. Albertslund

Frandsen, K. 2011: Hans Jensen Dønnergård. I R. & M. Dumong (red.): Lejrebogen 2011. Lejre, s. 89 – 98.

Kjærsgård, A. M. 1984: Folkelige bevægelser på Ostedegnen. Osted

Thestrup, K.: Alberti (1979)

DA JEG VAR BARN

BARNDOMSERINDRINGER

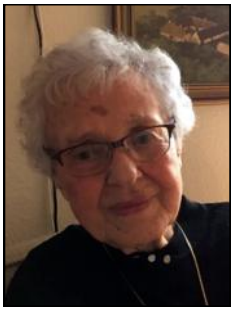

Af Karen Gunvør Fisker, født Eliasen.

Skrevet vinteren 2015/2016

En vinterdag, den 17. januar 1924, kom jeg til verden. Jeg blev det sjette barn – og sidste i flokken. Jeg blev født på en gård med navnet "Kildekærgård", der ligger i en lille landsby med navnet Nørre Hyllinge i Hornsherred. Min far Olaf og mor Elvira Eliasen, som nu havde seks børn, ejede "Kildekærgård", som var på 44 tdr. land.

Det var en firelænget gård bestående af stuehuslængen til havesiden, der var bryggers, 2 værelser, nedgang til kælder og dør til loftet. Der var gruekedel og under loftstrappen et lille rum til fodtøj, dør til køkkenet, hvor der var skabe, bord og komfur. Derfra dør til soveværelse med senge, toiletmøbel, servante og skab. Desuden dør til dagligstue med spisebord, stole og en slagbænk, buffet, orgel og en kakkelovn, der skulle pudses. En dør til "Lillestuen" med sofa, gode bløde stole, et ottekantet flot mahognibord, skrivebord, telefon, en mahognihjørnehylde og en kakkelovn, der ikke skulle pudses. Der var også en dør til havestuen, hvor der var en dobbeltdør ud til haven, ovalt mahognispisebord med to plader, otte spisestuestole – også i mahogni, et bogskab, stor kommode og en mahognisofa, men ingen kakkelovn. Havestuen blev brugt, når vi havde mange gæster. Der blev så fyret godt op i lillestuen nogle dage, så varmen kunne komme ind i havestuen. Fra hverdagsstuen kom vi ud i en lille entre, samt gæsteværelse. Der var to værelser på loftet.

Mit fødehjem "Kildekærgård"

I den anden længe var der hestestald, kostald, et rum til kalve, roehus, samt

Min far Olaf Eliasen

Min mor Elvira Eliasen

et rum til en so med smågrise eller andre dyr, der trængte til enerum, desuden fodergang med plads til hø eller halm til fodring. På loftet over stalden opbevarede vi hø og halm.

I den tredje længe stod kværnen og tærskeværket. I kværnen malede vi korn til grisen, jeg tror, det hed grutning. Der var også plads til kornsække og andre ting. Mellem tærskeværket og laden var der en port i hver side, så vi kunne køre ind ad den ene og ud ad den anden. Resten af laden blev fyldt med alt det korn, der skulle tærskes i løbet af vinteren. Det, der ikke kunne være inde, blev sat i stakke ude. Far var meget ferm til at sætte stakke.

Fjerde længe indeholdt finere vogne af forskellig slags samt værksted. Der var en trappe op til loftet, hvor der var en masse gamle ting. Det skete, at vi gik op på værkstedsloftet og "snagede". Der stod blandt andet et par dragkister –rigtig flotte. Der var masser af gammelt tøj og sager, men det eneste, jeg husker, er fars garderuniform. Selv om den var meget gammel, var den også meget flot. Der var også en stor rulle, som øverst var fyldt med sten. Den bestod af to ruller, som vi rullede tøjet om, ind under den øverste med stenene. En person stod i hver ende til at trække rullen frem og tilbage. Dette blev gentaget, til tøjet var glat og pænt – især dugene kunne blive noget så flotte.

Vi havde ca. 10 køer, nogle kvier og kalve, samt en stor tyr, der hed Mads,

grise og søer, 3 heste, en masse fjerkræ, 2 jagthunde og min gravhund, men ingen kat, for far kunne ikke fordrage katte.

Alt dette tog imod mig uden at ane, hvilken betydning det ville få for mig i fremtiden, og hvilke sorger og glæder livet ville bringe mig.

Jeg blev døbt den 2. marts 1924 og fik navnet Karen Gunvør Eliasen. Jeg har fået fortalt, at navnet Gunvør var noget, min far fandt på på vej til præsten.

Nogle gode, kærlige forældre tog imod mig sammen med fem gode søskende: Rigmor, Gudrun, Børge, Ingeborg og Else.

Min fødeby, Nørre Hyllinge, var en lille landsby, hvor alle kendte alle. Der var syv gårde, et par husmandsbrug, en købmand, en smed, en tømrer og en gammel skomager, som lavede træsko og træskostøvler. Desuden en mand, som lavede sæbe, hvordan ved jeg ikke, men det blev solgt i store firkantede blokke - jeg tror, det var noget med døde dyr? Vi havde to ølkuske, der kørte øl ud fra bryggeriet i Kirke Hyllinge. Den ene havde en masse børn – de blev kaldt for "øltønderne". Den anden bandede temmelig meget og sagde f.eks.: *"I skulle fa….. lige se Mutters lår, de er kraft…… li 'som øltønder".* Men ellers var det ganske almindelige jævne folk, som passede deres job.

"De to små", Else og Karen

Da jeg var meget lille, ville jeg gerne med i laden, når der skulle tærskes. Om vinteren stavrede jeg rundt i det korn, der skulle tærskes, mens musene løb til alle sider. Så kunne jeg finde musereder, og der var mange gange små lyserøde unger i, og dem puttede jeg i lommerne, og det var mor ikke så glad for, når jeg kom ind og skulle have tøjet af, men jeg syntes, de var så søde. De måtte jo af med livet, og jeg fik så forklaret, at de skulle dø alligevel. Jeg kunne jo ikke made de småkravl. Jeg husker det ikke selv, men har hørt det så mange gange, at det ikke er gået i glemmebogen.

De første tre- fire år kan jeg ikke huske.

Jeg har nok leget med min søster Else, hun var jo kun 14 måneder ældre end mig. Vi hed altid "de to små". Hvad vi havde at lege med, husker jeg ikke, men da vi blev større, husker jeg, at vi fik dukker og små billedbøger. Vi havde også et lille komfur og andre ting, men ikke meget. I slagbænken i hverdagsstuen opbevarede vi det hele sammen med bøger og blade. Ude havde vi gårdspladsen og haven, som vi kunne muntre os i. Jeg legede meget med Bodil og Dagny fra "Hyllingholm", som lå på den anden side af amtsvejen – enten hos os eller hos dem. På gården Hyllingholm boede min fars kusine Ingeborg og hendes mand Kristian Larsen med børnene Erling, Vagn, Bodil og Dagny, og det var næsten dagligt, at vi legede sammen.

Min faster Marie havde et børnehjem lige ved siden af os. Det var bygget på min fars jord, og der var altid nogen, Else og jeg kunne lege med. Børnehjemmet havde plads til 8-10 børn fra 3 -14 år. Det skete, at der var et par store drenge, som faster ikke rigtig kunne styre, og de kom så et andet sted hen. Min faster var en god og rigtig rar plejemor for børnene, og de havde det godt og trygt der. Jeg gik i skole med nogen af dem og oplevede aldrig nogen form for mobning. Der var en, der hed Egon, som var på alder med mig, og han kom næsten dagligt og spurgte, om der var noget, han skulle hjælpe Olaf med. Han elskede at gå bag en hest og harve eller tromle, og han var en stor hjælp for far, men en pudseløjerlig fyr – god og rar, alle kunne lide Egon, for han var altid glad og munter. Engang var hans cykel gået i stykker, og han gik ned gennem byen og sang *"man må vandre til fods"*. Der var flere af de større børn fra børnehjemmet, både piger og drenge, der gav et nap med, når der skulle høstes og tærskes. Faster Marie vidste jo, at de var i gode hænder hos os. Far var også en god støtte for faster.

Engang havde vi moster Sandra og kusine Henny, kaldet Lotte, på besøg nogle dage. Det var sommer og varmt, og vi skulle på skovtur. Mor kørte os i ponyvogn. Den havde sæder i rødt plys, og der skulle kun én hest for. Vi kørte gennem Egholmskoven til Holbækfjorden, hvor vi skulle bade og nyde kaffe, saftevand og kager. Mor badede ikke – hun skulle jo passe på hesten. Moster, som fyldte godt i landskabet, badede, og Else og jeg blev helt flove, for hun havde korset på, og vi skulle hjælpe med at stramme snørerne, da hun skulle have det på igen. Der var jo andre, vi kendte, og tænk, hvis de så det. Hvad tænkte de

Moster Sandra og jeg med tre jagthunde

ikke, uha-uha.

Jeg holdt meget af dyr, især hunde. Jeg var da heller ikke ret gammel, da jeg fik en sort gravhund, som hed Ib. Det var en rigtig dejlig hund, og vi var meget glade for hinanden. Den passede rigtig godt på mig, så ingen kom mig for nær, men den havde nogle dårlige vaner. Den ville gerne ind i lillestuen og sove på mors fine grønne plyssofa med røde blomster på. Bare døren stod lidt på klem, så den sit snit til at indtage pladsen i den ene ende af sofaen. Det måtte den ikke for mor, - så var der bud efter mig, for ingen andre kunne få den ned – den knurrede ad dem. Det var da ikke så mærkeligt, nu lå den lige så godt. Jeg måtte også passe godt på den, for kunne den se sit snit til det, løb den i marken og jagede fugle og vildt. Det var strengt forbudt, og så fik jeg besked på at holde hunden hjemme. Jeg havde den i nogle år, men så en dag var den væk. Jeg ledte og ledte efter den, men væk var den. Jeg havde en lumsk anelse, men ingen sagde noget. Jeg tror, jeg tudede i en hel uge – mindst, for jeg savnede den rigtig meget. Ikke længe efter fik jeg en brun gravhund. Den hed "Tut", en sød, venlig og dejlig hund, og den løb ingen steder.

En dag havde mor besøg af et par damer fra Kirke Hyllinge. Mor, Else og jeg skulle følge dem lidt på vej, da de skulle hjem, og pludselig kom naboens store schæferhund farende, tog min søde, lille hund i ryggen og kylede den op i luften. Den hylede, og jeg hylede og skreg. Det var en ganske forfærdelig oplevelse. Konen, Marie, kom ud og undskyldte meget. De naboer havde altid en dum køter, der altid kom farende og gøede. Jeg må tilstå, at vejen var en slags markvej, men offentlig for alle og blev brugt af mange. Vi gik direkte ud på den fra vores have. Vi sagde, at vi *"gik bag om til byen"* – det vil sige, at vi undgik turen gennem byen. Kort efter havde vi besøg af mors fætter med familie fra Gentofte. Da vi fortalte om den forfærdelige oplevelse, vi havde haft med Tut, ville de gerne købe den. Der var to kusiner med, Karen og Kirsten, og de var meget glade for Tut. Hvordan skulle jeg undvære den? Mor og far mente, at

det var en god ide, for de, (og ikke mindst jeg selv), gruede for, at det ville gentage sig. Jeg gav mig til sidst, men det var svært. Jeg fik et ur for den, og den fik det godt hos dem. Men jeg savnede den, og jeg tror også, at den savnede mig.

Mor spillede på orgel og lærte os at synge børnesange, men også andre sange. En, jeg husker vi lærte, var *"Jeg ved, hvor der findes en have så skøn",* den kunne jeg godt lide. Den synges ikke ret meget mere – måske aldrig mere. Min mor sang altid en lille sang for Else og mig, når vi var lagt i seng, og hun lærte os at bede Fadervor, som vi bad sammen hver aften. Jeg mener, at vi sov i samme seng, som stod i mine forældres soveværelse. En gang, hvor vi var kommet i seng, kom der gæster, som havde blommer med – dejlige, søde Reine Clauder. Mor kom ind med nogle til os, som vi kunne nyde, inden vi skulle sove, men hvad skete der? De to små faldt i søvn, og vi vågnede op næste morgen, godt syltet ind i de lækre blommer. Både nattøj og sengetøj samt unger måtte i storvask.

Jeg har fået fortalt, at jeg en dag var forsvundet, mens mor og min søster Rigmor havde travlt i køkkenet. De ledte efter mig i hele huset og var ved at blive nervøse, men så fandt Rigmor da på at kigge ind på loftstrappen, og der sad jeg – indsmurt i brun og sort skosværte. Jeg husker kun, at hun kaldte på mor, at nu havde hun fundet mig. Det må have været et syn for guder. Havde jeg haft fjer i håret, lignede jeg en indianer. Lettede over, at de havde fundet mig, fik de et billigt grin, og jeg blev præsenteret i et stort spejl – det husker jeg, for jeg blev helt bange for mig selv. Der var en lille dør fra bryggerset ind til loftstrappen, og den var jeg kravlet ind ad og op til trappens øverste trin. Derinde på loftet stod en kasse med alt til skopudsning, og den havde jeg så muntret mig med.

Noget, jeg også erindrer, er "dårlig hals". Jeg havde meget tit ondt i halsen. Så fik jeg en lille flaske med "vin" af min mor, og den havde jeg bag slagbænken i hverdagsstuen. Den gik jeg så og pimpede af. Jeg husker ikke, om det hjalp, men jeg havde en hemmelighed sammen med mor.

Når mor skulle et ærinde til Kirke Hyllinge, var Else og jeg gerne med. Vi gik, for vi havde ikke cykler, og jeg tror heller ikke, at mor havde, så det var på gåben. Mor gik ikke så stærkt, for hun

havde et svagt hjerte, så vi skulle også holde pause af og til. Vi gik engang til en by ved navn Biltris ca. et par kilometer fra os. Vi skulle besøge en pige, som havde tjent hos os – den eneste, jeg husker. Hun hed Dora, og jeg græd, da hun rejste. Enten skulle hun giftes, eller også skulle hun i ny plads. Der var lang vej, og mor skulle puste af og til. Det tog lang tid at gå, så vi var trætte alle tre. Dora havde fødselsdag, og vi fik chokolade, boller og lagkage, og vi var glade for at se hinanden. Vi nåede godt hjem efter en dejlig dag.

April 1931 skulle jeg begynde i skolen, som lå i Kirke Hyllinge, ca. 1 km væk. Min mor fulgte mig, - det var spændende, og jeg glædede mig meget. Jeg kan huske, at jeg havde en strikket kjole på, som min mor havde strikket. Else havde også en, så vi var ens klædt på. Jeg var ikke i skole så længe den første dag, så jeg kunne følges med mor hjem efter et kort besøg hos snedkeren og hans kone, Kristiane, som var gode venner med mine forældre. Snedkeren, som hed Christian Haagensen, var fars gode jagtkammerat. Der var flere børn fra Nr. Hyllinge, der begyndte i skolen, og dem fulgtes jeg med resten af min skoletid. Vi gik kun i skole hver anden dag. Vi havde en lærerinde i første klasse, frk. Bahn Pedersen, og fra anden klasse var der også en lærer, Aage Emanuel Nielsen.

Min far hjalp også min mor i haven, for de var begge to meget interesserede i blomster, frugt og urtehave. Far hjalp altid med at så urtehaven til, og vi havde alt, hvad man brugte dengang. Vi havde masser af frugtbuske og træer, bl.a. flere sorter æbletræer, og det tog flere dage at plukke dem. De stod så i kasser ude, til frosten nærmede sig, og så kom de på loftet. Det skulle gå ordentligt til – de måtte jo ikke blive stødt, for så kunne de rådne, og det gik ikke. Vi havde altid mad- og spiseæbler til hele vinteren.

Kys og kram var der ikke noget af i min barndom. Jeg husker kun, at jeg sad meget på skødet af min far, og vi så på billeder, eller han læste en historie, men så ville han gerne drille mig og kradsede med skægget på min kind, og så var det slut.

Det store nummer var, når vi, Else og jeg, kunne stå på fars fødder – så gik det frem og tilbage over stuegulvet, hvor han sang: *"Plads for garden, plads I piger små, her må kun de store piger gå"*, og så var der noget med *"lange bukser, hvide striber på, store bjørneskindshuer lidt på*

skrå og næserne lidt lyseblå". Far var gammel garder – derfra sangen. Når der blev spillet *"Kong Christian"* i radioen, røg han op fra stolen og stod ret som et lys.

Far var også interesseret i sport og jagt. I flere år ledte han gymnastik – først et karlehold og senere for mænd. Der var flere, der hentede far, nogle langt væk fra. Så fulgtes de ad til Kyndeløse, hvor der var en stor sal i forlængelse af en købmandsforretning. Han var også tit på skydebanen om søndagen, hvor han underviste i skydning, og desuden var han med i sognerådet, forældrerådet og foredragsforeningen.

Min far var ivrig jæger og var meget tit på jagt, enten ene eller sammen med andre. Så vi fik tit haresteg samt fasan og agerhøns, og så kom vildænderne og senere ræven. Vi fik ikke rævesteg, men far kunne godt være lidt drillesyg. Engang havde han skudt en ræv, og vi skulle have frikadeller til middag, så han bildte karlen ind, at det var rævefrikadeller. Så skulle karlen ingen frikadeller have, men han blev dog klar over, at det var drilleri, så der røg alligevel nogle stykker i maven.

Mor og far havde nogle venner, de var i klub sammen med. Jeg husker ikke

Else og jeg på gårdspladsen sammen med vores jagtglade far – og en hund

hvor tit, men jeg husker, at de læste op af en bog, og der hørte jeg for første gang navnet Selma Lagerlöf. Der var to ægtepar med og så min faster Marie, syv i alt. Hos os var det far, der læste, så fik de kaffe og drøftede verdens begivenheder. Det ene par var min fars kusine Ingeborg, som var gift med Kristian Larsen, "Hyllingholm". Desuden min faster Marie, som havde børnehjemmet, og så var der Stine og Poul Hansen, som gik ud og hjalp andre mennesker. Han var husmand, men i vores familie blev der ikke skelet til, om man var gårdmand eller husmand, som mange ellers gjorde på den tid.

Artiklen fortsættes i næste nummer af Lethrica.

DA KOMMUNALDIREKTØREN HED KOMMUNESEKRETÆREN

Af Ellen Skjoldager Andersen

Den 1. december 2016 var det 50 år siden, jeg startede som ansat i det, der dengang hed Hyllinge-Lyndby kommune.

Det er to kommunalreformer og en rivende udvikling af den offentlige sektor siden. Når jeg tænker tilbage, føles det som en helt anden verden.

Kommunen var den ene af de tre, der i 1970 blev lagt sammen med Sæby-Gershøj og Rye-Sonnerup til Bramsnæs kommune.

Jeg blev ansat som elev i 1966. Ansættelsen kom i stand p. g. a. en samtale min far og sognerådsformanden, Frede Rasmussen, imellem. Om han overhovedet havde rådført sig med kommunesekretæren inden, er jeg ikke sikker på. Det virkede i hvert fald, som om de andre 4 ansatte på kommunekontoret ikke var forberedt på min ankomst.

Kommunekontoret bestod af den ene halvdel af den gamle stationsbygning fra Midtbanen, den, der nu er kendt som Kr. Hyllinge idrætsforenings klubhus, Station 14. Den anden halvdel var privat bolig for kommunesekretæren og hans familie.

Der var ikke indrettet en arbejdsplads til mig. Sognerådsformanden havde et kontor til rådighed, hvor han sad fredag eftermiddag, så borgerne kunne komme og tale med ham. Det stod tomt resten af tiden. Så man fandt ud af, at der kunne jeg sidde. "Kontorstolen" var en stiv armstol, alt for lav til bordet. Der blev fundet en gammel skrivemaskine, sådan en høj sort sag, hvor bogstaverne stod under små glasplader på tasterne. Når sognerådsformanden så var der, måtte jeg stå op. Dog var ejendomsskattearkivet i en lav metalboks med låg. Den kunne også bruges til at sidde på.

Jeg startede kun en måned efter, at der var blevet ansat en kommunebogholder. Han havde dog fået sit eget skrivebord og stol. Så personalet var dermed udvidet fra 3 til 5.

De ansatte på kommunekontoret bestod nu af en kommunesekretær, Poul Andersen, bogholder Bent Christiansen, skattemedarbejderen Knud Ander-

sen, kontordamen Ellen Nielsen og så mig som elev. Der blev snart efter ansat en kommuneingeniør. Han fik residens i en skurvogn på parkeringspladsen. Han blev der heller ikke længe, mere herom senere.

Jeg husker stadig mine første arbejdsopgaver. Jeg skulle skrive udbetalingskort til kommunens folkepensionister. En lang håndskrevet liste, samt en stak udbetalingskort (svarer til et girokort) blev udleveret. Kortene skulle udfyldes på den gamle sorte skrivemaskine. Det krævede gode fingerkræfter, og der var ingen mulighed for at rette. Dette skulle gøres hver måned. Om fredagen, der dengang var den dag, hvor der var længe åbent, nemlig til kl. 19, skulle jeg bemande kasseapparatet, for så kom folk og indbetalte deres skatter. De blev betalt kontant en gang om måneden. Den gang betaltes skat af det, man havde tjent året før. Derudover var opgaverne det, de andre kom i tanker om, at jeg måske lige kunne lave. Ingen læringsplaner der.

Ikke så længe efter sagde kommuneingeniøren op, og det tog ca. et halvt år, inden der blev ansat en ny. Derved fik man løst et pladsproblem. Jeg blev flyttet over i skurvognen. Så kunne jeg passe telefonen til "teknisk forvaltning".

Station 14, Kirke Hyllinge
Foto: Beethoven9, Wikimedia Commons

En til to eftermiddage om ugen kom den lokale murermester Johannes Hansen, der så gennemgik byggeansøgningerne og skrev kladde til byggetilladelserne, som jeg efterfølgende kunne renskrive og udsende. Det var opgaver, der ikke tog lang tid, og hvad skulle tiden så gå med? Jeg kedede mig bravt, men fik strikket en del. Da der igen blev ansat en kommuneingeniør, fortsatte jeg som hans sekretær.

Så skete der pludselig en masse. Kommunesekretæren, der efterhånden var blevet meget svagtseende, men havde haft svært ved at overlade sager til andre, måtte holde op. Om han blev fyret eller selv sagde op, kan jeg ikke huske, men hans opsigelse betød en stor forandring for administrationen.

Amtsrevisionen, der normalt bare kom en gang om året i et par dage for at revidere kommunens regnskab, flyttede nu nærmest ind på kontoret med 2 – 3

mand i lang tid. Der skulle ryddes op i alle de sager, der bare havde fået lov at ligge i årevis p. g. a. Andersens sygdom. Lejligheden blev indraget til kontorer. Jeg flyttede ud af skurvognen, og der blev ansat en halvdags sekretær til kommuneingeniøren. Det gik op for de andre, at en elev vist skulle gå på handelsskole for at kunne blive udlært, og da jeg havde været ansat i over et år, blev jeg hurtigt indskrevet på skolen for så at tage de fleste moduler i ét stræk. Men jeg nåede da at blive færdig med skolen, inden læretiden på to et halvt år var udstået.

Der var imidlertid en god stemning på kontoret i den tid. Der var ansat en ny kommunesekretær Jens Sørensen, og der var ikke noget mærkbart hierarki. Jeg husker det som en ret hyggelig tid. Sognerådsformanden kom jo om fredagen for at have kontortid, og så havde han hjemmebag med til os fra sin kone Ellen. Hvis det var noget, der krævede bestik, medbragte han også sølvkagegafler, for det ville ødelægge smagen, hvis det blev indtaget med teskeer i rustfrit stål.

Senere, da vi havde fået ny sognerådsformand, stod vi selv på skift for kagerne om fredagen. Mændene brokkede sig tit over, at der var for små portioner. Fru Nielsen og jeg blev så engang enige om, at det gad vi ikke høre på mere. Så vi lavede 4 lagkager. En til hver af mændene og en til amtsrevisorerne og os selv. De kæmpede bravt med at komme igennem. Det var sidste gang, de klagede over serveringen.

Sammenlægningen med de to andre kommuner var på trapperne. CPR registeret blev oprettet i 1968, så opgaven med at føre folkeregister ændrede sig fra udelukkende at skrive på kartotekskort med pen og blæk til at skulle indberettes centralt på hulkort. Det blev bl.a. en af mine opgaver. CPR-kortet var fortrykt med en masse tal og bogstaver, som man sad og satte en rød ring om med kuglepen. Kortene blev sendt ind til hulkortcentralen, hvorefter man 14 dage senere modtog et fortrykt kort.

Selve kommunesammenlægningen og optakten dertil er så glimrende fortalt andre steder, så den springer jeg over. Men hvordan det oplevedes - så at sige på gulvet - kan jeg bidrage med.

Efter sammenlægningen i 1970 blev administrationen væsentlig større. Vi var 7 fra Hyllinge-Lyndby, 4 fra Sæby-Gershøj, 5 fra Rye-Sonnerup, og derudover blev endnu et par stykker ansat.

Sognerådsformanden hed nu borgmester, og kommunesekretæren hed kæmner.

Alle 3 gamle kommunekontorer blev besat således, at socialforvaltningen blev i Sæby, teknisk forvaltning i Ejby, og resten var så fortsat i stationsbygningen, hvor hele den gamle lejlighed nu blev benyttet til kontorer. Telefonomstillingen var af den gamle slags med ledninger, der blev flyttet fra hul til hul. Det kunne der godt gå både knuder og kludder i. Det kunne klares ved at hive alle ledninger ud på een gang, og så måtte folk ringe op igen. Jeg husker en gang, kæmneren kom farende ud af sit kontor og smækkede telefondamen over fingrene efter en sådan operation.

Man fandt det ikke nødvendigt med istandsættelse, endsige ombygning til den nye anvendelse.

Selv væggene blev ikke malet. I soveværelserne ovenpå, hvor skatteadministrationen fik hjemme, var der tydelige mærker på tapetet, hvor sengene havde stået. Badekarret blev arkiv for selvangivelser, toiletdøren kunne ikke låses, så der blev lavet et papskilt, som man så kunne vende ved benyttelse. Der var heller ikke lydisoleret, så staklen, der fik kontor lige ved siden af, kunne følge med i det hele.

Jeg fik ansvaret for folkeregisteret, som nu hørte under skatteadministrationen. Jeg fik først et skrivebord på gangen, hvor der ikke var isoleret, kun de rå tegl, og under et utæt tagvindue. Når det regnede, måtte jeg sætte trækpapir o. lign. i klemme for at kunne have papirer fremme. Folkeregisterets arkiv var 3 papkasser inde i skunken. Der var intet lys, så hvis jeg skulle finde oplysninger i arkivet, foregik det bogstaveligt på alle fire med en lommelygte i munden. Senere indrettedes pulterrummet til kontor til mig. Det var lille, og målerskabet, som var stort, var også derinde. Mit skrivebord blev sat ind under det, så hvis propperne sprang, kunne jeg skifte dem uden at rejse mig fra min plads.

Mine arbejdsopgaver var - udover at føre folkeregister - at renskrive for skattelignerne og foretage indberetning digitalt. Kildeskattens indførelse indebar, at folk skulle have et skattekort. Og at disse kunne ændres i årets løb. Både skattekort- og selvangivelsesoplysninger skulle indberettes til den centrale administration. Det foregik med koder, skrevet på en skrivemaskine med specielle optisk læsbare tegn. Og

den var elektrisk! Fantastisk udvikling fra den høje sorte. Siderne blev så sendt til kommunernes EDB-central, der omsatte dem til skattekort og årsopgørelser, der kom tilbage ca. 14 dage efter. Det var derfor meget vigtigt, at man ikke lavede skrivefejl, for så gik der jo yderligere 14 dage, før borgeren fik sin opgørelse. Derfor sad vi altid to personer og korrekturlæste disse med tal og koder tætbeskrevne sider.

Jeg husker tiden som sjov og med rigtig gode kollegaer. Skattekontoret var også en ung afdeling. Alle var under 30, bortset fra pantefogeden og en halvdags medhjælp, der begge var i fyrrerne.

Jeg husker en episode fra sommeren 1970 eller 1971. Der var som noget nyt indført flextid. Dvs. at vi kunne møde og gå, som vi ville, blot vi ved månedens udgang havde arbejdet det antal timer, vi skulle. En meget varm sommerdag - der var ekstra varmt deroppe under taget, hvor "skatten" sad - besluttede vi at udnytte flextiden optimalt. Vi klunsede om, hvem der skulle blive tilbage og passe telefonen, og resten tog ud at bade. Hold da op en ballade der blev. Det var vist ikke lige sådan, man skulle forstå flextid. Så blev det præciseret, at man kun kunne flexe inden for de første to timer om morgenen og de sidste 2 timer om eftermiddagen.

En enkelt julefrokost fra tiden på stationen står også helt klart. Det var en fin fest med sange og julepynt og langt bord i skatteafdelingens gang. Da festen var slut, blev vi enige om at lade alt stå, da der jo ikke var andet end et lille tagvindue, så ingen kunne se rodet udefra. Så kunne vi rydde op dagen efter. Lige den nat var der indbrud i "rådhuset". Gad vide, hvad tyvene har tænkt. De fik nogle levnede øl med i bonus.

I 1973 flyttedes hele administrationen sammen i den gamle skole i Lyndby. Her var der dog blevet bygget om, så lokalerne passede bedre til formålet. Jeg overgik efterhånden udelukkende til at arbejde med skat. Arbejdsgangene blev mere og mere digitaliserede. Der blev ansat flere og flere kollegaer, og skattereform fulgte skattereform med ca. 5 års mellemrum, og til sidst blev de 7 kommuner i Roskilde Amt enige om at slå administrationen af skattesystemerne sammen i fine lokaler i Trekroner. Tre år efter blev skattekontoret til SKAT under staten, og jeg blev flyttet med efter næsten 40 års ansættelse i kommunalt regi.

DER VAR ENGANG I GL. LEJRE . . .

. . . HVAD EN INDSIDDER KAN DRIVE DET TIL

Af Vivian Møller

I marts 1857 kom tømrer Niels Nielsen med sin familie til Gl. Lejre, hvor han blev indsidder hos husmand Frederik Ferdinand i huset på Orehøjvej 18. En indsidder boede til leje, men havde sin egen husstand.

Niels Nielsen blev født 3. maj 1832 i Allerslev. Hans forældre var indsidder, hugger og hjulmand i Allerslev Niels Nielsen og hustru Ane Margrethe Pedersdatter. Niels fik to mindre søskende, Mette Kirstine i 1834 og Maren i 1836.

Da Ane Margrethe Pedersdatter døde i 1839, blev familien splittet. Faderen Niels fik job på Ledreborg som hjulmand, og børnene kom i pleje hos forskellige familier, sønnen Niels på Dellinge mølle.

Men faderen Niels skulle ikke lede langt efter en ny kone, idet han året efter, i 1840, giftede sig med sin første kones 9 år yngre lillesøster, Karen Marie Pedersdatter. Samme år fik de datteren Ane Margrethe, opkaldt efter Niels' første kone. Med 4 børn blev det lidt trangt i det lille hus i Allerslev, og da der blev en lejlighed ledig i det gamle tinghus i Blæsenborg i 1841, flyttede familien ind der. Her blev familien forøget med yderligere 8 børn. Niels indrettede i første omgang huggerværksted, og i 1853 fik han kongelig bevilling til at oprette Blæsenborg Jernstøberi.

Men det er den ældste søn, Niels Nielsen fra 1832, vi skal koncentrere os om. Han arbejdede for sin fader og lærte hans erhverv. I 1854-55 arbejdede Niels ved det korsørske jernbaneanlæg, hvor vejen dog også må have ført ham til Roskilde.

Orehøjvej 18, ca. 1960

Landurmager Niels Nielsen

I Roskilde mødte han fruentimmeret Ane Marie Nielsdatter, som var født i Ebberup i 1833. Bekendtskabet mellem de to resulterede i en søn, Niels, som blev født i Roskilde 25. december 1854. De blev dog ikke gift, da Niels blev indkaldt til soldat i begyndelsen af 1855. Ane Marie Nielsdatter var kommet fra Tolstrup til Roskilde 1850. Hun tjente først i Roskilde og senere hos gårdmand Mads Sørensen i Hedegårdene, Skt. Jørgensbjerg sogn.

I 1857 blev den lille familie dog samlet. 9. februar 1857 blev de gift i Skt. Jørgensbjerg kirke. I tilgangslisten for Allerslev sogn kan man se, at Ane Marie kom til Gl. Lejre 16. marts 1857, og 10 dage efter kom hendes mand. I Gl. Lejre fik Niels og Ane Marie yderligere to børn, Ane Margrethe i 1857 (død 1867) og Karen 1859.

Maj 1860 rykkede familien til Rorup matr. 14, Rorupvej 13. Niels blev fritaget for indfæstning, fordi han byggede et nyt hus. Niels havde lært sin fars håndværk, og han blev meget efterspurgt til opsætning af kakkelovne og komfurer og udførte også mindre murerarbejder.

Men en ting, han ikke havde lært hos sin far, var urmageriet, som gjorde ham til noget af en specialist på dette område. Det var især bornholmere og andre stueure, han var specialist i.

I Rorup fik Niels og Ane Marie deres fjerde og sidste barn, datteren Ane Kirstine i 1862.

Niels begyndte sit familieliv som indsidder, men drev det vidt. Han var en meget belæst mand og ejede selv en lille bogsamling. Han tog initiativ til at oprette en læsekreds, måske sognets første spæde skridt til et bibliotek?

Han var med til oprettelsen af Osager Brugsforening og medstifter af forsamlingshuset "Hejmdal" i Osted.

Mht. urmageriet havde Niels en kasse med alt sit urmagerværktøj. Han havde en årlig aftale med sine kunder om at

rense deres ure. Med sin værktøjskasse vandrede han så fra sted til sted. Da det godt kunne tage lang tid at rense ure, fik Niels foruden løn også kost.

I 1869 døde Niels Nielsens kone, Ane Marie, af brystsyge (tuberkulose), kun 36 år gammel. 2 år forinden havde de mistet datteren Ane Margrethe, knap 10 år gammel. Hun blev kørt ihjel af en tærskemaskine.

Niels var nu alene med de tre børn i alderen 7-15 år, men han giftede sig ikke igen.

Sønnen Niels Nielsen blev snedker i Højby, hvor han boede i matr. 5d, Møllevej 1 i Åvang. Han giftede sig 1886 med Karen Marie Jensen, som var født i Kornerup.

Datteren Ane Kirstine Nielsen giftede sig i 1889 med væver Ole Andersen fra Assendløse i Dåstrup sogn.

Datteren Karen Nielsen forblev ugift, og efter faderens død i 1912 overtog hun huset. Hun døde 1923.

Arne Strange Nielsen.

I "Historisk årbog for Københavns amt" årgang 1963 har Arne Strange Nielsen skrevet artiklen "Landurmagerens værktøjskasse". Og der var en grund til, han skrev netop den artikel. Ovennævnte urmager var nemlig Arne Strange Nielsens oldefar og snedkeren Niels Nielsen i Åvang hans morfar. Arne Strange Nielsen var søn af dennes datter Asta Marie Nielsen og Niels Ejner Nielsen fra Svogerslev. Niels Ejner overtog svigerfarens snedkerfirma og hus i Åvang.

Arne Strange Nielsen var født 14. august 1913. Han var uddannet skolelærer og var i en årrække skoleinspektør ved Toksværd skole ved Næstved. Han giftede sig i 1938 med faglærer Marie Amalie Sørensen fra Bringstrup. Han skrev en del lokalhistorie, bl.a. fra vores egn, og var med i lokalhistoriske foreninger. I 1979 blev han ridder af Dannebrog.

Arne Strange Nielsen og hans kone døde med få måneders mellemrum i 1999, og de ligger begravet på Toksværd kirkegård.

Lejrearkiverne har en del af Arne Strange Nielsens materiale.

Vil man læse mere om landurmageren, kan det anbefales at læse Strange Nielsens artikel i Historisk årbog.

Kilder i øvrigt:

Kirkebøger, folketællinger, lægdsruller og skifteprotokoller.

Brothers Keeper fra Lejrearkiverne.

. . . FATTIGLEMMER, FORSØRGET PÅ OMGANG

Af Eva Nielsen

I 1708 kom den første samlede fattigforordning for hele landet, og ifølge den skulle præsten hvert år indberette til bispen, hvordan fattigforsørgelsen foregik i sognet. I indberetningerne fra Osted-Allerslev sogne for årene 1731-1740 står navnene på fattige, som alle blev forsørget på omgang, dvs. de fik kosten på skift hos andre, i nogle tilfælde hos deres egne sønner. I 1731 var der 20 fattige, der blev forsørget på denne måde i Osted og Allerslev sogne.

I fattigprotokollen 1803-1873 for Osted-Allerslev sogne blev det nøje beskrevet, hvilke fattige der kunne få hjælp til korn, brød, brænde, tøj eller husleje. Efter vor tids målestok var det en meget beskeden hjælp, de fik, men det var jo helt andre vilkår, man levede under dengang. Som regel blev de fattige forsørget hjemme eller blev anbragt hos en eller anden mod betaling, men i enkelte tilfælde kunne det ikke lade sig gøre, så fattigkommisionen vedtog at lade dem forsørge på omgang, så den fattige fik kost og logi på skift på gården og hos præsten, beregnet som 1 dags ophold for hver tønde hartkorn, som gårdene var ansat for. Opholdene var typisk 62 dage på Ledreborg og 7-9 dage hos gårdmændene og præsten. Det er næsten ikke til at forestille sig de stakkels mennesker, der måtte gå fra sted til sted året rundt efter den udleverede omgangsliste. Jeg vil fortælle om nogle af de fattiglemmer, der 'gik på omgang' i den periode.

Johanne Pedersdatter, født i Særløse 1793, ankom foråret 1841 til Osted sogn fra Jyllinge,' *et fattigt fruentimmer, som ikke kunne forsørge sig selv'*. Efter et forhør om hendes opholdssteder erkendte sognerådet, at hun var forsørgelsesberettiget her, idet hun i 1812 ved sin konfirmation var i tjeneste på Ledreborg Gods og derefter havde været i sognet i 8 år. Fattigkommissionen besluttede, at hun skulle forsørges på omgang, og det fortsatte hun med de næste 4 år. Derefter forsøgte de at få hende anbragt hos en familie for en årlig betaling på 16 rigsdaler, men da ingen ville modtage hende, måtte hun fortsætte sin vandring fra sted til sted. Ved folketællingen 1845 var hun på Orehøjgaard i Gl.Lejre. I 1846 var det

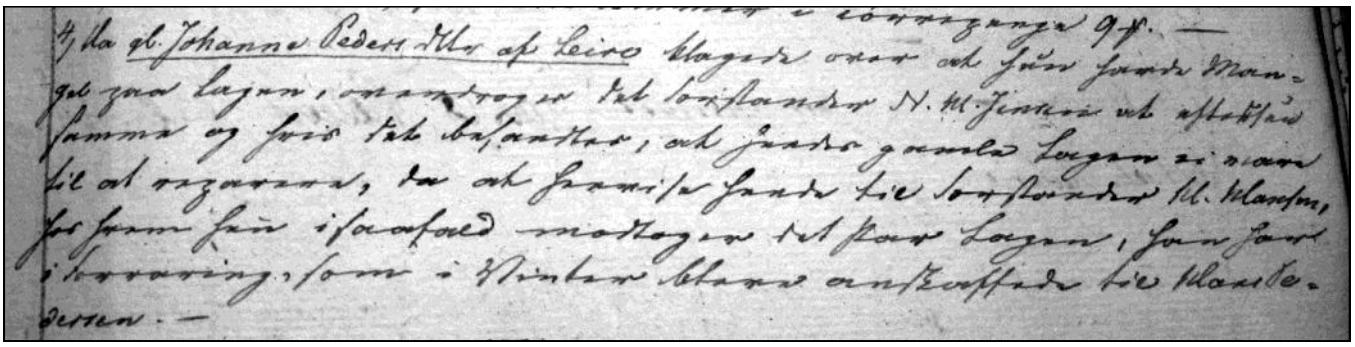

Fra Osted-Allerslev Sogns fattigprotokol, 1850

planen, at hun skulle anbringes hos en familie 'for en Koe' og der blev desuden bevilget 16 Rigsdaler. Det lykkedes imidlertid ikke, så den stakkels kone fortsatte med at 'gå på omgang'. I folketællingen 1850 var hun igen på Orehøjgaard.

Endelig, i marts 1850, efter 9 år 'på omgang', besluttede sognerådet, at '*Johanne Pedersdatter, som hidtil har gaaet paa Omgang i Sognet, men nu paa Grund af Alder og Svagelighed føler sig besværet herover, bliver fra 1. April d. A indlogeret hos Fattiglem Niels Frantzen, Leire, mod at erholde aarlig 1 Td Rug, 1 Td Byg og 8 Rigsdaler.*'

Johanne fik bevilget sengeklæder og træsko med beslag, da hun klagede over, '*at hun havde Mangel paa Lagen, overdrages det Forstander N.H Jensen at eftersee samme og hvis det befandtes, at hendes gamle lagen ei vare til at reparere, da at forvise hende til Forstander H. Hansen, hos hvem hun i saafald modtager det Par Lagen, han har i Forvaring, som i Vinter bleve anskaffede til Hans Pedersen.*'

Hans Pedersen var i 1842 iflg. fattigprotokollen: '*en Karl af Allerslev Sogn, der for en ulycklig Skade i det ene Been, som idetmindste efter hans eget Sigende, gjorde ham uskikket til Arbejde, og som efter Forstanderskabets Formening kunne fuldstændig forsørges ved at gaae paa Omgang i Sognene. Hans Pedersen begynder strax i Ousted Sogn.*'

I julen 1848 lå '*den halte Hans Pedersen*' syg i Blæsenborg, og omgangen ophørte. Han blev efter nytår 'indtinget' hos Christian Christiansen og Karen Pedersdatter i Gl. Lejre for 24 skilling daglig. Disse to var selv indsiddere hos husmand Frederik Ferdinand (nu Orehøjvej 18), så det har været meget småt for dem alle. I 1849 døde Christian Christiansen. Hans enke flyttede til sønnen i Svogerslev, og den syge Hans Pedersen blev indlogeret for 1 skilling daglig hos almisselem Niels Frantzens familie i et lille hus, som lå mellem Orehøjvej nr. 5 og 7. Niels Frantzen

var invalid efter et fald fra en stige, så han kunne have brug for lidt betaling for at have et almisselem boende. Fattigkassens udgifter til Hans Pedersen det kvartal er 25 rigsdaler, 5 mark og 12 skilling for kost og logi, et læs brænde, en dyne og to lagner, vask og 1 flaske (!).

Ved folketællingen 1850 var huset beboet af vægterenken Ane Marie Johansdatter, hendes ugifte søster Johanne, Niels Frantzen og hans kone Karen Davidsdatter, deres to børn, samt Hans Pedersen. I begyndelsen af 1850 blev Hans Pedersen 'indlagt' hos Peder Pedersen i Osted, hvor han døde i december samme år. Han blev begravet i Osted på fattigkassens regning. Nu blev pladsen hos Niels Frantzen ledig, men kunne så overtages af Johanne Pedersdatter.

Niels Frantzen døde i august 1850, hvorefter hans enke og Johanne fik et læs granbrænde leveret om vinteren. Fattigkassen sørgede for, at taget blev repareret, og at Johanne fik bevilget endnu et par træsko! Da hun blev syg, fik hun betalt udgifter til lægen, men forgæves. Hun døde juleaften 1853, 60 år gammel, og fattigkassen betalte begravelsen i Allerslev.

Christian Hansen blev født 1840 i Osted Hestehave som søn af arbejdsmand Hans Christiansen og hustru Anne Marie Poulsdatter. De fik 8 børn, men de 6 døde som små.

I Osted Skoles forsømmelsesprotokol 1850 fremgår det, at af 17 skoledage i juli og august forsømte han de 11! Læreren bemærker i forsømmelsesprotokollen: ' *NB: Denne dreng søger ikke Skole om Vinteren under Paaskud af ufremkommelig Vei og kun enkelte Dage om Sommeren. Han er snart 10 Aar, men kan endnu ikke læse. Forældrene have kun dette Barn hjemme. Jeg tør derfor særligen henlede det ærede Forstanderskabs Opmærksomhed paa disse ligegyldige Forældre og dette forsømte og inskrænkede Barn.*'

Ved hans konfirmation blev noteret, at han fik tg i kundskaber, men mg i opførsel, så det kan undre, at en ung mand på 18 år ikke kunne få kost og logi et sted, men i 1858 besluttedes det, '*at Drengen Christian Hansen af Osted Hestehave sættes paa Omgang i Sognet, forsaavidt som Forstanderne ikke inden Søndag kunne forskaffe ham Ophold et eller andet Sted, imod af Fattigkassen udbetales en lille Godtgjørelse for ham halvaarlig*'.

Christian Hansen modtog 1. juli 1858 sin omgangsliste, som begyndte hos gårdmand H. Pedersen i Allerslev 19. juli, og endte hos gårdmand P. Larsen,

Lejre, 8. januar 1859. Hans søster blev betalt for at vaske for ham.

Derefter forsøgte man igen at få anbragt ham, men forgæves, så forstanderskabet måtte' *fornye Drengen Christian Hansens Seddel til Omgangsforsørgelse, som ender paa Ledreborg d. 10. April' og' naar han er færdig med sin Omgangsforsørgelse, overtages af Indsidder og Smed Jens Henriksen i Leire for 30 Rdl aarlig, imod at Fattigkassen forsyner ham med Klæder'*.

Der blev anskaffet en kasket og lidt lærred til en vest til ham. Derudover skulle han overtage et tørklæde og et par bukser fra fattiglem Anders Christiansen, der netop var død, 44 år gammel! Der blev virkelig sparet, hvor man kunne. Senere fik han bevilget lærred og syløn til et par skjorter samt et par træsko med beslag. Det kunne nok også være nødvendigt, eftersom han arbejdede hos smeden.

Han døde 24.maj 1860, 20 år gammel, og blev begravet i Allerslev på fattigkassens regning.

Bemærkning i kirkebogen: '*Døde pludselig uden forudgaaende Sygdom, hvorfor han blev synet af Districtslægen, for at tilintetgøre det Rygte at han skulde være død som følge af Mishandling*.'

Smeden Jens Henriksen gjorde sig uheldigt bemærket i fattigkassens protokoller gennem mange år, så mistanken var måske ikke helt ubegrundet. Da han i 1870 stak af fra sin kone Oline og deres 8 børn, blev hun og de mindste børn anbragt i det ny fattighus i Osted. Den ældste dreng, Rasmus Peter, 17 år, blev sat på omgangsforsørgelse i sognet.

Jørgen Nielsen, Allerslev, blev i 1839 anbragt hos husmand og urmager Søren Jeppesen i Allerslev, for 4 skæpper rug om året. Der var han indtil januar 1842, hvor man vedtog at lade ham 'gå på omgang', men allerede efter en måned døde han, 50 år gammel.

Poul Jørgensen, Osted fik fra 1839 sammen med konen Kirstine Larsdatter fattighjælp, nemlig 4 tdr. rug og 4 tdr. byg om året. Han var 64 år og blev beskrevet som gammel og svagelig.

I foråret 1845 var han enkemand. Han blev bidt af en hund og måtte *'formedelst Svaghed, tages aldeles under Forsørgelse. Accord blev gjort med Sønnen Niels Poulsen i Kirkebjerg om 16 skilling daglig, men for Vinteren 2 Tdr. Sæd, 10 Rigsdaler og 2 Læs Brænde'*. Den gifte datter, Anne Marie, fik 3 rigsdaler årligt for at vaske for sin far.

I foråret 1846 kunne han tilsyneladende ikke bo hos sønnen mere, så det

Det tidligere fattighus i Allerslev, Gl.Byvej 4

blev vedtaget at lade ham forsørge ved omgang om sommeren, og han skulle begynde i præstegården 1. juni. Ved mødet i november samme år konstaterede man, at det ikke var muligt at finde et sted til ham, så den *'gamle og svagelige mand'* måtte indtil videre fortsætte på omgang. Han døde kort efter, 20. december, og blev begravet i Osted, 71 år gammel.

Den romantiske forestilling om, at børn i 'gamle dage' tog sig af deres gamle forældre, passer ikke helt med de faktiske forhold.

Hans Christian Vinther, Allerslev**,** blev i 1858 forsørget på omgang, 34 år gammel. Han fik også fattighjælp, nemlig et par træsko, vask betalt og lidt penge. At man var uhyre nøjeregnende med, at omgangslisten blev fulgt, fremgår af følgende fra forsørgelsesplanen januar 1858: *'Karlen Hans Chr. Vinther har opholdt sig hos Gmd P. Hansen i Kastholm i de 2 Dage, han skulde været hos Parc. N. Pedersen i Ousager saaledes, at han kun har ham den ene Dag og altsaa skylder 6 Dage til Fortsættelse af Omgangsforsørgelse i Fremtiden'.*

1858 april: *'Da Karlen Hans Christian Vinther har faaet Condition hos Gartner Wendtzer paa Sct. Jørgensbjerg, saa er hans Omgangsforsørgelse i dag endt saaledes, at Gmd. H. Olsens Enke, hos hvem han ikkun har været i 4 Dage, altsaa endnu har 4 Dage tilbage til at udrede denne Forsørgelse i Fremtiden'.*

Fattighuse i Allerslev og Osted

I 1850 lejede sognerådet et jordløst hus i Allerslev af greven for 10 år, til fattighus. I 1872 planlægges det ny fattighus, som opføres på Gl. Byvej 4. Ved folketællingen i 1880 boede der 3 enlige fattiglemmer og en familie med 4 børn.

I Osted købte man et hus i 1857, som blev brugt til fattighus, indtil et nyt blev bygget i 1870. I 1880 boede der 4 fattige enker og en familie med 3 børn.

Kilder:
Rigsarkivet
Osted-Allerslev fattigkommissions forhandlingsprotokol, 1803-1873
Forsømmelseslister for Osted Skole
Folketællinger og kirkebøger
Sjællands Stifts Bispeembede: Sager angående Voldborg Herred

Rigsdaler, Mark og Skilling: *1 Rigsdaler er 6 mark eller 96 skilling. I 1850 kostede 1 rugbrød 6 skilling.*

SAGN OG MYTER FRA LEJREEGNEN

TYRE BOLØXE

Frit genfortalt af
Karin Gottfredsen

Ved bunden af Lejre Vig i kanten af skoven førte allerede i Middelalderen en vej over de våde enge. I 16-1700-tallet holdt en gammel røverkælling Tyre til her i en jordhule. Hun boede sammen med sine 12 sønner, hvoraf den ældste tillige var far til de 11. Hun blev kaldt Tyre Boløxe.

Det var et sted, som vejfarende frygtede, for mange fik sig en ubehagelig oplevelse, når de passerede stedet. De "underjordiske" havde for vane at spænde snore over vejen – forsynet med klokker. Passerede man stedet i mørke, så man ikke snorene, så hver gang nogen ramlede ind i dem, gik klokkerne i gang og alarmerede røverpakket. De tolv røvere kom farende og plyndrede de vejfarende for alt af værdi.

Tyre selv sad om dagen for det meste ved indgangen til hulen og røg på en kort kridtpibe, og af og til gik hun rundt i skoven, men aldrig for langt væk fra sit bo. Hvis hun mødte nogen, kunne hun finde på at tage sig en snak med dem. Det gik som regel fredeligt for sig, og det, hun sagde, var næsten altid det samme: *"Man siger rigtignok, at der er røvere i denne skov, men det er fanden gale mig løgn!"*

Men en gang var hun uheldig. En karl fra én af gårdene var i gang med at slå træstød op af jorden tæt på røverhulen, da hun traf på ham. Hun spørger ham: *"Kan du ikke lige slå ild på min pibe?"* Karlen vidste udmærket, hvem han havde for sig, men tabte ikke modet af den grund. *"Jo, det kan jeg jo nok,"* svarede han. Kællingen satte sig roligt til

Ill Poul Holst Jespersen

rette på stødet med piben klar. Men som hun sad der ganske tryg, tog han jernkilen og drev den med ét hug gennem hendes klæder og ned i stødet, så hun sad fast. Hurtigt tog hun endnu en pibe frem, men inden hun nåede at sætte den for munden og fløjte tegn til sønnerne, fik han bundet hendes hænder på ryggen. Så skyndte han sig til Lindholm og kom hurtigt tilbage med en flok bønder bevæbnet med høtyve. Bønderne slog ring om jordhulen, og karlen tog piben og begyndte at fløjte i den. Der gik ikke lang tid, før de 12 sønner én efter én listede sig ud af hulen. Da alle var ude, tog bønderne affære, og i løbet af kort tid var røverflokken overmandet. Som fanger blev de alle - med kællingen - ført til Roskilde.

Hulen blev grundigt gennemsøgt, og det var ikke småting, der dukkede ud af mørket i form af 25 læs røvede koster.

Tyre og de 11 sønner blev idømt dødsstraf, mens den tolvte og yngste på kun 15 år blev benådet. Men han krævede hårdnakket, at han ville dø med de andre.

Uden for Tyres hule lavede man en stejleplads, og her blev de alle 13 radbrækket, henrettet og lagt på hjul og stejle.

Det skete i året 1716, og senere – ca. 50 år efter - fortælles det, at en pige gik fra Uglestrup mod Lindenborg Kro for at købe brændevin. Da hun trængte til en pause, legede hun ved stejlepladsen, og her så hun en sort høne og 12 sorte kyllinger spankulere rundt. Hun spurgte sin mor, om hun ikke måtte fange kyllingerne, men fik et kontant: *"Nej, sådanne kyllinger må du ikke befatte dig med!"*

Hulen/hullet var der i mange år, og almuen fortæller, at det ofte sker, når nogen ved nattetid kører forbi, så magter hestene næsten ikke at trække vognen, og de *"kommer i stærk sved"*. En bondemand stod engang ned af vognen, og gennem venstre grime så han, at Tyre Boløxe og de 12 sønner var med bag på vognen. Han tog så det ene baghjul af og lagde det op i vognen. Derpå var alle genfærd nødt til løbende at følge med vognen for at holde akselen i vejret.

Der er stadig en særlig stemning på stedet, hvor nu tre vejføringer fra forskellige tider parallelt fører over de våde enge. Så langt som 100 år efter begivenheden meldes der om sære oplevelser på stedet.

Røverhulen findes stadig, men den anses i dag for at være et sted, hvor man har gravet fyld til vejen. Historien er gengivet efter dyrlæge Christian Tobiasens Gjevningebogen. Den virker næsten sandfærdig med det præcise årstal. Tobiasen fortæller om en meget gammel mand, hvis farfar skulle have overværet henrettelserne, og om en mand i Uglestrup, der havde købt Tyre Boløxes ovn på auktion. Tobiasen havde dog sine tvivl. Derfor fik han en god ven, der var justitsråd, til at eftersøge sagen i de forskellige retsprotokoller. Der var intet at finde. Dog har der været røvere i Borrevejle Skov, men det var nogle sølle stakler. Stedet var berygtet blandt møllerkuskene fra Vintre Møller. De kørte varer ind til torvet i København om natten. Kuskene sad gerne og småblundede. Hestene kendte jo vejen. Da kunne det ske, at en tyveknægt sneg sig ind på vognen og prøvede at stjæle lidt fødevarer ud under presenningen. Derfor var det godt at have en gal hund eller en stor kæp med sig.

Arrangementer på Tadre Mølle 2017

13. april: Gamle lege (stylter, trillebånd, æg) 11.30 - 15.30. Alm. Entré
14. april: Påskeværksted (Vi laver påskelam og påskekyllinger) 11.30 - 15.30
16. og 17. april: Påskeværksted, begge dage kl. 12-16. Alm. entré
30. april: Valborg aften, kl. 18-21. Gratis entré.
7. maj: Krible-krablearrangement, kl. 10-12. Gratis adgang.
18. juni: Dansk Mølledag, kl. 11-16. Gratis adgang.
25. juni: Kildemarked, kl. 10-16. Alm. entré.
9. juli: Håndværksdag (under planlægning). Alm. entré.
16. juli: Håndværksdag (under planlægning). Alm. entré.
23. juli: Håndværksdag (under planlægning). Alm. entré.
14. august: Mølle-Marie´s fødselsdag, kl ? Særskilt entré.
10. september: Krible-krablearrangement, kl. 10-12. Gratis adgang.
16. september: Plantemarked, kl. 12-15. Gratis adgang.
16.-22. oktober: Efterårsferieaktiviteter (under planlægning). Alm. entré.
3. december: Jul på Tadre Mølle, kl. 10-16. Alm. entré.

Åbningstider 2017

13/4-17/4: Påskeåbent, kl. 11-16
1/5-30/6: Lørdage, søn- og helligdage, kl. 11-16
1/7-31/7: Alle dage, kl. 11-16
1/8-30/9: Lørdage og søndage, kl. 11-16
14/10-22/10: Alle dage, kl. 11-16
Entré Voksne: 25 kr. Grupper (min. 15 pers.): 15 kr.
Børn og unge under 18 år: Gratis

GLAMBÆK ODER GLAMBECK

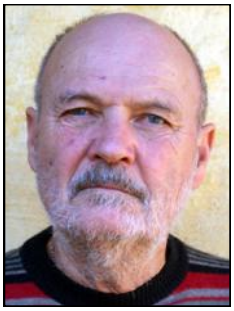

Af Bent Gottfredsen

Tidligt i 1200-tallet lod Valdemar Sejr opføre borgen Glambæk på Femern som et militært støttepunkt for sine nordtyske erobringer og som bolig for sin foged.

Borgen var fra starten et meget stærkt fæstningsværk, og det var der også brug for, for den danske besættelsesmagt var ikke populær, og lokalbefolkningen gjorde gerne oprør. Dette både i starten, da den udgjordes af det vendiske folk vagrierne, og senere, da den var blevet germaniseret.

Glambæk kom således flere gange til at bevise sin forsvarsmæssige styrke.

Borgen var placeret ideelt på en lille halvø i det flade landskab med vidt udsyn over både land og hav.

En dyb strømrende går direkte ind til Glambæk gennem det ellers grunde vand, så borgen kunne forsynes fra søsiden.

Renden bærer navnet Burgtiefe (borgdybet) ligesom vejen, der passerer borgen.

Den danske kontrol med Valdemar Sejrs erobringer ophørte hurtigt.

I 1400-tallet ville unionskongen Erik af Pommern generobre de tabte besiddelser.

I 1416 lykkedes det ham at erobre Femern, men på grund af indædt modstand fra lokalbefolkningen kunne han kun holde øen i et par måneder.

I 1420 angreb kongen igen, og nu lykkedes det. Øboerne kom til at betale dyrt for deres modstand. Overleveringen siger, at kun tre af øens familier overlevede, og kun med én person hver.

Allerede seks år efter mistede kongen dog øen igen til en alliance af nordtyske sørøvere og hansestæderne. Sejren kom i hus ved hjælp af list, idet sørøverne

larmede så forfærdeligt, at kommandanten troede, at der var en meget stor hær udenfor - og ikke kun 200 mand - og derfor overgav sig.

I 1627 blev Glambæk ødelagt af kejserlige styrker. Herefter sandede ruinen til og blev glemt.

Den store stormflod i 1872 frilagde ruinen, som nu blev udgravet og undersøgt. Man fandt mønter, våben og dyreknogler.

Borgen måler 75 gange 38 meter. Den rummer bl. a. resterne af et kraftigt beboelsestårn – en barfred – dele af borgmuren, endnu et tårn, huse, bageovne og brønde.

Hele anlægget er omgivet af en bred voldgrav.

Senere kom Femern under Holsten og

blev derigennem en del af den danske helstat indtil den prøjsiske erobring i 1864.

Herefter var der ikke længere basis for, at de danske konger kaldte sig "de venders", men alligevel blev det først vores nuværende dronning, der strøg titlen.

Et besøg på Glambæk oder Glambeck kan anbefales. Kør fra mod Burg og sæt GPS'en på Burgtiefe. Ruinen ligger lige op til den store P-plads ved højhusene.

For hurtig kommunikation og for at spare jeres foreninger for penge, send venligst jeres mailadresser til:

Lejre: annilejre@email.dk

TMV: tadremoellesvenner@gmail.com

Hvalsø: thsj@mail.tele.dk

LMF: vivianus@post.tele.dk

Bramsnæs: blf.bramsnaes@live.dk

Næste deadline for bidrag er 1. september 2017.

Bidrag modtages gerne efter aftale med redaktionsudvalget.

BORGMESTERTALE
VED ÅBNINGEN AF LEJRE MUSEUM 17. MARTS 2016

Ved borgmester Mette Touborg

Mette Touborg

Velkommen

Det er mig en meget stor fornøjelse at byde jer alle velkommen til åbningen af vores moderniserede og renoverede Lejre Museum! Lejre har fået endnu et nationalt besøgscenter - et sted, hvor nutid, historiske fakta og vores store fortællinger mødes og smelter sammen.

Historieløshed

Vi er blevet historieløse, siger nogle. Vi ved ikke, hvor vi kommer fra - og hvordan kan vi så vide, hvor vi er på vej hen? Vi er da ligeglade! Hvad rager det os? Det går jo fint. Der er ingen grund til at se sig tilbage.

Til dem, der tænker sådan, har jeg kun én ting at sige: KOM TIL LEJRE!

Der er dem, der mener, at ingen længere går op i, hvad der skete for 15, 150 eller 1.500 år siden. Til dem siger jeg: KOM TIL LEJRE!

Der er sikkert også dem, der mener, at historie ikke har den store betydning for os i dag. Til dem siger jeg: KOM TIL LEJRE!

Kampen om historien

Med moderniseringen af Lejre Museum melder Lejre Kommune sig sammen med Roskilde Kommune for alvor i kampen om Danmarks tidlige historie.

Og det ER en kamp. Ikke bare om de historiske og arkæologiske fakta, som folk som Tom Christensen her på Lejre Museum har viet deres liv til.

Nej, det er en kamp om vores ophav. Om vores selvopfattelse, vores verdensopfattelse. Vore hjerter.

Kulturminister Bertel Haarder har for nylig lanceret tanken om en ny kulturkanon. Det skal ikke være en kanon over de vigtigste bøger eller den vigtigste musik. Det skal være en kanon for de kulturværdier, der binder Danmark sammen og gør os til det fællesskab, vi er. Du kan roligt sætte Lejre på listen, Bertel!

Det nye Lejre Museum er resultatet af

et frugtbart samarbejde mellem Roskilde, Frederikssund og Lejre omkring vores museer. Det er vi taknemmelige for og stolte af. Det har vi investeret i, og det vil få stor betydning, ikke bare for vores turisme, hvor Lejre Museum bliver en del af en helhed sammen med naboen Sagnlandet, vores nye nationalpark, Skjoldungernes Land, og Ledreborg. Det kommer også til at få stor betydning for, hvordan vi opfatter os selv og vores plads i historien her i Lejre.

Der findes mange andre steder: Jelling, Gudme, Tissø, Ringborgene som Trelleborg, Fyrkat, Aggersborg. Der er masser af dem.

Men Lejre adskiller sig fra dem ved at have en central plads i middelalderkrønikerne. De omtaler Lejre som det sted, hvor kongerne var samlet, inden Roskilde blev en vigtig by. Lejre er nævnt hos Saxo, i de islandske sagaer, i Lejre-krøniken og flere andre steder.

Lejre er fortællingens rige

Lejre er fortællingens rige, hvor sagnomspundne kongeslægter og myter blander sig med fysiske fund fra en fortid, som ikke kan andet end inspirere os!

Myter, sagn, arkæologi og historiske

Bertel Haarder får overrakt en kopi af odinfiguren af Mette Touborg. Foto Romu

fakta smelter sammen i Lejre og former os. Former vores forestillinger, vores selvopfattelse, vores verdensbillede.

Historikeren og arkæologen korser sig, når det begejstrede barn spørger: "Var det her, Rolf Krake boede? Var det her, Kraka kom, hyldet i et fiskenet med en hund ved sin side og et løg i munden? Hvor ligger den mose, hvor Grendel holdt til?"

Det er ammestuehistorier! Det er ikke historie, det er ikke arkæologi. Og alligevel er det en central del af historien om Lejre.

Derfor har kildernes fremstilling af Lejre også fået en plads ved siden af de historiske fakta og de uvurderlige skatte som Odin-figuren og Mannerupskatten på det nye Lejre Museum. Derfor kan I også glæde jer! Lejre Museum har gjort plads til det hele. Og uden at

gøre sig til dommer over noget fortæller museet hele historien. Både den historie, de arkæologiske fakta fortæller, og den historie, middelalderkilderne fortæller.

Historien kommer først for alvor til live, når vi formidler den. Når vi sætter det, vi finder i kilderne og i jorden ind i en sammenhæng – så puster vi liv i den. Så får den en ny tilværelse, så spinder ældgamle skrøner og historiske fund sig sammen med den nutid, der er vor. For vi ser altid historien fra det ståsted, vi hver især har, og enhver myte og ethvert fund vil blive tolket ind i den fortælling, vi selv er en del af.

Lejre er et eventyrland, hvor fantasi og fakta går side om side. Og jeg er ikke et sekund i tvivl om, at vores satsning på Lejre Museum vil bære frugt. Det vil understøtte turismen i Lejre, og det vil styrke samarbejdet mellem de tre kommuner og deres museer.

Jeg tror ikke, at man kan undervurdere historiens betydning for os som samfund. Historien og det, vi bruger den til, gør os til dem, vi er. Den er fortællingen om vores fællesskab. Vi må sammen tage ansvar for at give historien tilbage til borgerne og gøre dem til medfortællere.

Kom til Lejre!

Til alle søgende sjæle, til alle, der er bange for at blive historieløse, til alle nysgerrige og fantasifulde sjæle, til alle nærsynede faktanørder og uforbederlige drømmere siger jeg: KOM TIL LEJRE!

Her kan man ikke stikke en spade i jorden uden at møde fortiden. Her kan man ikke åbne lokalavisen, uden at nogen har skrevet et indlæg om historien. Om hvorvidt sagnkongerne nu også boede i Lejre, om de overhovedet fandtes, om Lejre var et magtcentrum eller ikke.

Åh, I historikere og arkæologer er jo så forsigtige! I er ikke meget for at lægge hovedet på blokken. I siger, som Piet van Deurs plejede at sige i TV-programmet *Hvad er det?:* VI VEEEEED DET IKKE!

Men her i Lejre ved vi det. For det er vores historie, vores fortid og vores liv. Og hvis I tør, kan I jo prøve at sige til en Lejre-borger, at Skjoldungerne ikke boede i Lejre. Det er på eget ansvar, siger jeg bare!

KOM TIL LEJRE! Her bliver du aldrig historieløs. Her bor historien.

LEJREKONGEN

Af John Godtfredsen

Da vi gennemgik nogle efterladte papirer fra et for længst afdødt, norsk familiemedlem, fandt vi en lille skrivebog. I den var en række vers omhandlende Lejrekongen.

Det forbavsede os, at en 12-årig skolepige i 1890, højt oppe i Norge og langt ude på landet, sad og skrev om Lejrekonger.

Kender man noget til visen her i landet?

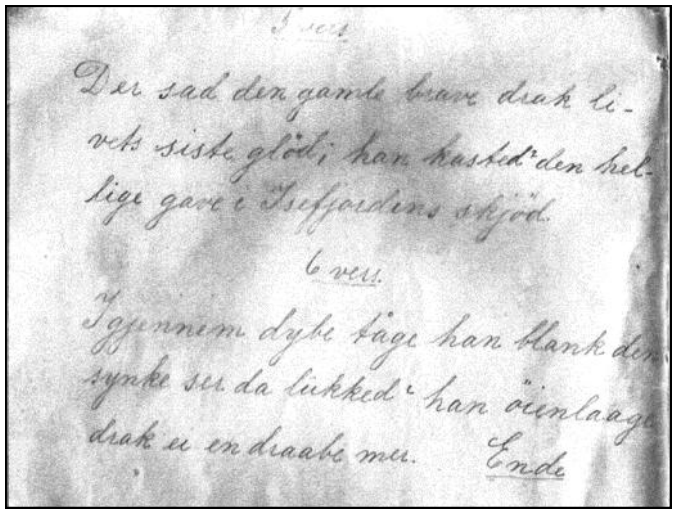

Der sad den gamle brave drak li-
vets sidste glød; han kasted den hel-
lige gave i Isefjordens skjød.

6 vers.

Igjennem dybe tåge han blank den
synke ser da lukked han øienlaage
drak ei en draabe mer. Ende

Et udsnit af digtet, skrevet med sirlig skrift

Ja, umiddelbart kan man undres, men Adam Oehlenschläger var et stort navn dengang, også i Norge.
Man skal også huske, at Lejresagnene ikke bare er danske, men er en del af vores fællesnordiske kulturarv.
I Island kender man godt Lejre, og i Gamla Uppsala, hvor Rolf Krakes fjende kong Adils boede, kendes de også.
Bent Gottfredsen.

Der var en konning i Leire
helt trofast til sin grav
hans festermø indfeired
ham i døden et gulhorn gav.

Det elsket ham så saare
I hvert et jestebud
Hans øie de svømmed i taarer
Så ofte han stak det ud.

Det var i høstens dage
Han sad ved egebord
Med sine kjemper så fage
På Leire ved Isefjord.

Og da sig nærmed hans ende
uddelte han stad og land
til hver sin ven og frænde
kun hornet gjemte han.

Der sad den gamle brave
Drak livets sidste glød
Han kasted den hellige gave
I Isefjordens skød.

Igjennem dybe taage
Han blank den synke ser
Da lukked han øienlaage
Drak aldrig en draabe mer.

Digtet er skrevet af Adam Oehlenschläger og har to melodier, en folkesang og C. E. F. Weise (Red).

NYT FRA FORENINGERNE

LEJRE HISTORISKE FORENING

Formand: Karl Frandsen, Hvalsøvej 23, Osager, 4320 Lejre, *tlf.* 46497483,
E-mail: karlfrandsen@dlgmail.dk
Hjemmeside: www.lejre-historiske-forening.dk

Lejre Museum

Den nye indretning af museet fungerer godt, og i betragtning af de midler, der var til rådighed, er det blevet rigtig godt. Vi havde arbejdet meget for, at det primært skulle beskæftige sig med Skjoldungetiden, da den er unik for Danmark. Heldigvis var museet enig med os i det.

En anden ting, som vi havde arbejdet for siden museets begyndelse, var at få figuren ud fra gårdspladsen. Det er også lykkedes, primært fordi Lejre kommune syntes, det var en god idé, og dermed finansierede flytningen.

"Hal" og skatkammer i udstillingen Sagnkongernes Lejre på Lejre Museum.
Foto: Marie Louise Munkegaard

Lokalt Museum

Nu mangler vi blot et lokalt museum, der kan fortælle den lokale historie, fra skjoldungetiden til nutiden.

Måske ligger det ikke så langt ude i fremtiden, da rømningen af den flotte vandværksbygning ved alléen nu er en realitet. Flere mener, at den bør bevares, og så bør den jo også bruges til noget fornuftigt. Hvis vi kan skaffe midler til renoveringen af bygningen, kunne den være en værdig ramme om flere ting, herunder et lokalt museum, der kan fortælle Lejreegnens historie fra år tusinde til i dag. Vi kan bare nævne kirkebyggeriet, middelalderen, godsernes historie, oplysningstiden, udskiftning af landsbyerne, andelsbevægelsen, infrastrukturens indflydelse samt den politiske tid i kommunerne. Det kunne være flot.

Der har også været tale om, at Skjoldungelandets sekretariat kunne have sin plads der.

Her i foråret har vi taget afsked med Tom Christensen. Om nogen har han ført Lejreegnens historie omkring Skjoldungetiden frem i lyset med de mange udgravninger og publiceringen heraf. Se i øvrigt lederen i dette blad.

Nationalparken

Nationalparken er snart en realitet. Det meget gennemarbejdede forslag til arbejdsplan for de første 5 år har været i høring, og der arbejdes nu med at samle høringssvarene. Når det arbejde er færdigt, er Nationalparken Skjoldungernes land en realitet. Der er indvielse af parken den 6. maj ved Lejre Museum.

Sammen med Nationalparkens ledelse og kommunen vil vi meget gerne medvirke til at få lavet, hvad vi kunne kalde et Kulturatlas. Med omtale af vores landsbyer, historiske steder, men også en omtale af seværdigheder og stier, så man kan opleve vores pragtfulde kommune til vands og til lands.

Der tales så meget om turister. Det er også udmærket, men det primære må være at give vores egne borgere en oplevelse ved at færdes i naturen og få en historie samtidig. Med moderne hjælpemidler er der uanede muligheder for såvel gående, cyklister som bilister.

Det kan godt være, at det er en stor mundfuld, men lad os bare komme i gang.

Møns klint
Foto: Glorandal, Wikimedia Commons

Arrangementer

Vores arrangementer i løbet af året har været godt besøgt. Tak for, at I slutter op om dem, så er der noget ved at arrangere dem.

Indtil videre har vi planlagt vores udflugt til den 19. maj, og den går i år til Møn. Nærmere om det senere

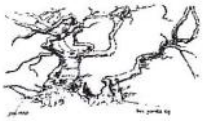

EGNSHISTORISK FORENING FOR HVALSØ

Formand: Bent Gottfredsen, *tlf.* 46492663, *E.mail:* kbgottfredsen@gmail.com
Hjemmeside: www.egnshistoriskforening-hvalsø.dk

Foreningen har sammen med de to andre historiske foreninger kommenteret Nationalparkplanen. Foreningerne roser planen og stiller samtidig nogle konkrete forslag. Foreningernes høringssvar vil kunne læses på hjemmesiden.

I erkendelse af, at bygningspræmieringsordningen i kommunalt regi er gået i stå på baggrund af vedtægterne og bedømmelsesudvalgets sammensætning, arbejder foreningerne med at prøve at etablere en bygningspræmieringsordning i eget regi.

EHF har kommenteret lokalplanforslaget for stationen. Her er vi nærmest begejstrede. Stationsbygningerne erklæres bevaringsværdige, og der lægges op til en grøn parkeringsplads. Læs kommentaren på hjemmesiden.

Foreningerne har haft to fællesarrangementer på Gundestedgård. Den 27. september fortalte Carsten Egø Nielsen om Pigerne på Sprogø, og den 25. januar fortalte Jacob Zeutner om Skt. Agnes Kloster i Roskilde. Begge arrangementer havde pæn tilslutning. På hjemmesiden ligger en udførlig omtale af begge arrangementer.

Den 20. februar holdt vi den årlige generalforsamling på Gundestedgård, hvor vi startede med fællesspisning af gnaveben med grovbrød. Generalforsamlingen var en af de hidtil bedst besøgte. Formandens beretning, regnskabet og referatet ligger på hjemmesiden. Den væsentligste nyhed er, at vi planlægger at udgive Sagn og Myter i bogform til efteråret. Efter generalforsamlingen viste Ole Malling først en serie gamle luftfotos fra Hvalsø samt enkelte nyere. Dernæst viste han en billedserie fra hans og formandens forekskursion til Kisserup og Særløse kirker.

Kommende arrangementer

Valborgaften på Tadre Mølle fejres traditionen tro 30. april kl. 18.

Rundvisning på Egholm Slot den 4. maj kl. 19.00

Museet har bl. a. en stor våbensamling fra 1600 tallet til og med 2. verdenskrig. Ejeren af Egholm Slot Ole Falck,

som har skabt udstillingen, viser selv rundt i de forskellige udstillingsmiljøer, bl. a. en minibunker med hverdagsting fra 2. verdenskrig.
Pris 100 kr. pr. person inkl. kaffebord.
Tilmelding senest 28. april til Ole Knudsen *ole@gundested-camping.dk*

L. A. Ring malet af H. A. Brendekilde

I L. A. Rings Fodspor på Skt. Jørgensbjerg den 2. september.

Vi mødes kl. 13.30 foran Gasværksgalleriet på Vindeboder på Roskilde Havn. Her møder Claus Helweg Ovesen os. Claus er en stor kender af L A Ring og en god fortæller. Han tager os med på en vandretur i malerens fodspor. Vi ser, hvor han fandt sine motiver. Vi besøger også L A Rings hus - "Spadu", hvor han levede de sidste 10 år af sit liv til sin død i 1933. Turen slutter senest kl. 16. Vi kan anbefale, at man "googler" L A Ring inden turen. Det vil øge udbyttet.

Magister Mette Gundel om natmænd, bødler, rakkere og kældringer mandag den 23. oktober kl. 19.30 på Gundestedgård, Gundestedvej 40, Hvalsø.
Foredraget er i fællesregi.
Mette Gundel besidder en enorm viden om disse samfundets udstødte, som vi normalt ikke taler meget om, men de er også en vigtig del af vores her noget oversete historie. Vi havde brug for dem og deres tjenester, men have med dem at gøre, det ville ingen.
Da Mette Gundel samtidig er en fremragende og rutineret fortæller, kan vi love en aften ud over det sædvanlige.
Betaling: Medlemmer af foreningerne 50 kr. inklusive kaffe og brød.
Gæster 80 kr.

Magister Mette Gundel

BRAMSNÆS LOKALHISTORISKE FORENING

Formand: Bjarne Holm, *E-mail:* jeanbjarne@holm.mail.dk
http://www.bramsnaeslokalhistorie.dk

Så er det første nummer af Lethrica 2017 i hænderne på dig, og vi glæder os til et nyt år med nye og gamle tiltag. Generalforsamlingen forløb rigtig godt, (det gør den heldigvis altid) med 41 medlemmer tilstede, bestyrelsen blev genvalgt, og beretningen kan læses på vores hjemmeside. Til sidst holdt sognepræst Birgit Svendsen et levende foredrag om Rye kirke før og nu, og lidt om fremtiden.

Vi starter det nye foreningsår med et foredrag den 15. marts med noget, der ligner en klassiker, nemlig et om den allerførste tid, vi kender i Bramsnæs, nemlig Madsens stene fra skrænterne ved Ejby, og (i den forbindelse) levede der neandertalere i Danmark for 14000 år siden? Det er en forsker med et stort potentiale der kommer. Jørgen Holm har været ansat på nationalmuseet som forsker og som museumsinspektør i Sønderjylland og Roskilde.

I april skal vi på byvandring i Skibby med Skibby Lokalhistoriske Forening og blandt andet se kirken m.m. Derefter er vi med på Ryegårds fritidsmesse, som er den 29-30. april. Vi havde rigtig pænt besøg på vores stand sidste år og ser frem til at møde både medlemmer og andre interesserede i år.

Og den 20. maj tager vi til Lille Skensved for at besøge Lundekrog, der er et privat landbomuseum. Endvidere håber vi på, at Askø igen kommer til Holbæk. En sejltur med den på fjorden kan stærkt anbefales.

I den nærmeste fremtid vil vi arbejde på at få en lille udstilling op på Kirke Hyllinge bibliotek. Den kommer formodentlig til at vise nogle af de flotte sten, notater og fotos fra Madsens samling, så flere kan forstå betydningen og få en forståelse af det store arbejde, der ligger bag Madsens stensamling.

I styregruppen for Lejre museerne har vi desværre sagt farvel til Tom Christensen, (se leder forrest i bladet), og direktøren for Roskilde Museum Frank Birkebæk holder op den 1 august, så museumslivet i Lejre står over for nye spændende tider. Vi håber, tror og arbejder for, at der fortsat bliver gode tider for det historiske liv i Lejre.

Vores forenings medlemstal bliver desværre stadig mindre. I dag er vi 103 medlemmer. For ca. 15 år siden var vi 150. Det er en alvorlig formindskelse af foreningen. Hvorfor er et godt spørgsmål, ikke at nogle medlemmer holder op, der er mange grunde, de fleste naturlige, men vi mangler tilgang af nye medlemmer, også for at holde vores forening vital og spændende at være i. Vi mener, at vi stadig er det, og fra bestyrelsens side bliver der lagt mange kræfter i at udvirke et attraktivt program til vores medlemmer. Generalforsamlingen viste også stor opbakning, der kom mange medlemmer trods dårligt vejr. Men vi skal nok bestræbe os på at være mere synlige, både fra bestyrelsen, men også gerne fra medlemmerne, så vi fortsat kan have en lokalhistorisk forening i Bramsnæs, som vi kan være stolte af.

Vi ønsker alle et godt 2017 og håber at se rigtig mange til vores arrangementer.

Bjarne Holm

Fritidsmesse på Ryegård den 29/30. april 2017

Igen i år vil Bramsnæs Lokalhistoriske Forening deltage i Fritidsmessen med en stand. Herfra vil vi sælge hæfter, bøger og trøjer. Samtidig vil der være udstillinger med relation til egnen. Nogle af foreningens medlemmer vil ligeledes være til stede for at svare på spørgsmål eller måske bare for at få en lille snak med de besøgende.

Lørdag den 22. april kl.10.30

Kom og få en guidet byvandring i din naboby Skibby.

Her vil vi få fortalt træk fra byens spændende historie og se Skibbys store, flotte kirke med de fantastiske gamle kalkmalerier. Desuden hører vi om Skibbykrøniken, skrevet af Poul Helgesen, og som blev fundet indmuret i apsis i kirken.

Vi mødes på kirkens P-plads.

Turen går til Lundekrog lørdag den 20. maj kl. 11.00

I den hyggelige by Lille Skensved ligger en firlænget gård kendt som landbrugsmuseet **Lundekrog**. Her kan man opleve udviklingen af landbrugs- og husholdningsredskaber helt tilbage fra 1840 og frem, samt se en skolestue, køkken, dagligstue og købmandsforretning anno 1940. Man kan også besøge en arbejdende model af et mejeri og meget, meget mere.

Sted: Ejbyvej 32, Lille Skensved.

Pris: 50 kr. pr. person for entre og rundvisning.

Tilmelding senest den 7. maj på mail: blf.bramsnaes@.live.dk

eller på telefon til Irene 23 35 35 74.

LEJRE MUSEUMSFORENING

Formand: Philippe Bourbon, E-mail: philippebourbonparme@gmail.com

Medlemskabet

Til medlemmernes orientering kan vi oplyse, at medlemskab af Lejre Museumsforening for 2017 dækker en husstand og giver gratis adgang til Lejre Museum og Tadre Mølle. Museumsforeningen vil i samarbejde med ROMU afholde foredrag, hvortil der er gratis adgang for foreningens medlemmer. Herudover vil ROMU afholde egne foredragsarrangementer med entré for alle. Det vil altid fremgå af de løbende medlemsorienteringer, om der er gratis adgang. Desuden vil man modtage Lethrica 2 gange årligt, og man vil kunne få et eksemplar af ROMU årbogen. Man vil også kunne deltage i foreningens årlige sommerudflugt til reduceret pris.

Bestyrelsen har besluttet, at den sædvanlige sommerfest afløses af et andet medlemsarrangement, medlemsdagen. I år vil den finde sted på Gl. Kongsgård, se nedenfor.

Påskeæg og påsketraditioner

Stuerne i den hyggelige og stemningsfulde **Gl. Kongsgård** er fyldt med påskeaktiviteter i to dage, **torsdag den 13. april og fredag den 14. april kl. 11 - 15.** Bland dine egne farver med pigment og æggeblomme og mal påskeæg og påskekort. Prøv ligeledes at "trille æg" og gå på æggejagt efter de æg, som påskeharen har lagt i landbohaven. Lejre Museum og Gl. Kongsgård står for arrangementet.

Generalforsamling

Generalforsamlingen afholdes **mandag den 24. april kl. 19** på Lejre Museum. I forbindelse med generalforsamlingen vil en medarbejder fra ROMU fortælle nyt fra ROMUs verden.

Markedsdag

Den traditionsrige markedsdag på Gl. Kongsgård afholdes **søndag den 11. juni kl. 11 - 16.** Museumsforeningen vil bl. a. stå for kaffe - og kage salget og for salget af flæskestegssandwich.

Sommerudflugten

Sommerudflugten finder sted **lørdag den 26. august til søndag den 27. august.** Turen går i år til Horsensområdet og Mols. Ved Horsens besøges

Tamdrup Kirke, derefter beses Horsens Tugthus m.m. Horsens er berømt for sin middelalderfestival; tilfældigvis afholdes årets festival lørdag den 26. august. Der vil derfor også blive tid til at opleve den på turen. Vi overnatter i Mols Bjerge på Fuglsøcentret. Om søndagen besøger vi Mols Bjerge, Æbeltoft, Fregatten Jylland mm.

Pris: 2000,- kr. (dobbeltværelse)/ 2200,- kr. (enkeltværelse) for medlemmer af foreningen.

Tilmeldingsfrist: 21. maj. Tilmelding til Hans Jørgen L. Larsen på lychlarsen@hotmail.com

Medlemsdag

Medlemsdagen finder sted på Gl. Kongsgård **lørdag den 2. september.** Foreningen giver kaffen og kagen. Desuden vil der blive fortalt om stedet - endeligt program er ikke fastlagt endnu.

ANNONCE

Gl. Kongsgård – museum og café

I Gl. Lejre ligger et lille frilandsmuseum, Gl. Kongsgård, som er værd at besøge. Der er også en hyggelig lille café med udendørs servering.

Det gamle stuehus og Haveholdets café er åben:

Alle torsdage og søndage fra kl. 13 til 16 i juni, juli og august.

I caféen kan der købes kaffe / te og kage.

Lejre Museum og Lejre Museumsforening.

TADRE MØLLES VENNER

fmd: Vagn Ottar Mortensen , E-mail: tadremoellesvenner@gmail.com
Hjemmeside: www.tadremoellesvenner.dk

Siden sidst på Tadre Mølle.

Der er – som vanligt – sket rigtig mange ting det sidste halve år på møllen.

Maries Hus udgør nok den største forandring på stedet. Maries blå stue blev taget i brug allerede ved sæsonstart, og herfra har man kunnet følge udviklingen i den tilstødende "gårdstue". Denne blev tilføjet cafévirksomheden i løbet af efteråret og er indrettet efter samme nostalgiske opskrift. Her er det store plankebord af egetræ et klenodie, som Marie Hansens fond har sponsoreret. Det er lavet af navet fra det forrige møllehjul – en flittig gæst hos Marie købte navet for napoleonskager, fik det savet op i planker på det gamle Hvalsø

Cafégæster i blå stue

Den nye sydgavl

Skovsavværk og lavede så det flotte møbel. Bordet står nu som en pryd i gårdstuen. Inden næste sæsonstart vil stuen fremstå med en lille udstilling om Mølle-Marie med billeder, bord, rok og rejsetaske samt en skærm, hvor man i store træk kan følge en del af møllens historie op til nutiden. I løbet af efteråret blev sydgavlen genopbygget efter den gamle model – bortset fra en ny dør i kopi af de øvrige døre. Den gør det muligt for alt personale at benytte lokalerne i sydenden som deres base, når der skal arbejdes på stedet. Disse bliver færdiggjort i løbet af de næste måneder. Hermed skulle stuehuset stå færdigt til fuld udnyttelse, og det giver – takket være ihærdige og entusiastiske håndværkere – en fremtidig dejlig

arbejdsplads for arbejdslaugene.

De faste arrangementer som Plantemarked i september, skolernes efterårsferie i oktober og Julemarked første søndag i december har været særdeles velbesøgte.

Plantemarkedet er et tilløbsstykke, hvor rigtig mange plantefolk sælger haveplanter, stueplanter, krukkeplanter og krydderurter og friske grøntsager. Der er en festlig stemning, som forhøjes af lækkert bagværk og kaffe i caféen "Maries Minde" og møllevennernes friskbagte vafler krydret med Susanna "bier"s velsmagende honning og – ikke mindst – akkompagneret af de festlige "Midtsjællands Spillemandslaug". De hjemmesyltede lækkerier af møllens egen høst manglede heller ikke. En helt igennem dejligt tilbagevendende begivenhed.

I skolernes efterårsferie var der åben café alle dage med møllevennernes "gammeldavs æblekage" af æbler fra de gamle træer i haven. Der var forskellige aktiviteter for især børn – ude og inde. Det var populært at lave fuglehuse, og især "insekthoteller" af diverse naturmaterialer indsamlet på stedet var et hit. Her hjalp Carsten fra DN m.fl. de mange børn, som kunne hjemføre

Hr. Mads ged

flotte værker. Et hold fra møllevennerne stod for træværksteder – her var et "krea-hold", der malede og limede fine små kunstværker, og "æblehuse" som foderophæng blev virkelig fine. Rebslageren og bagekonerne var også i fuld gang. Jo, efterårsferien kan få et dejligt forløb, når man besøger Tadre Mølle, og de hyggelige gallowaykøer og -kalve på engen havde en fest med nedfaldsfrugt.

Årets Julemarked var en succes uden sidestykke. Over 1000 glade mennesker – heraf rigtig mange børn – var på besøg og gik hjem med en dejlig julefornemmelse efter hyggeligt ophold i de fine café-stuer med gløgg og æbleskiver, kaffe, kakao og kage og røde

Julegæs

kinder fra varmen. Udendørs stod forplejningen på de traditionelle bålbagte pandekager, og i "svinehuset" var det endnu engang vafler og honning mm, der skabte glæde. Alle de sædvanlige salgsboder og stader med flot håndværk og lækkert guf var fordelt ude og inde. Som altid kunne man bringe årets flotte juledekoration og roelygte med sig hjem - hjemmelavet og gratis! Endelig skulle den dovne sovetryne af en nisse vækkes ikke mindre end to gange i løbet af dagen, men med hjælp fra de mange højtråbende børn og nisseorkestret kom der liv i ham, og han fik danset og leget med børnene til lystig musik i den julepyntede lade. Heller ikke hestevognskørsel i skoven manglede.

Ud over de faste arrangementer har der været mange andre aktiviteter i form af besøgsgrupper fra veteranbilklub, firmaer, foreninger, små og større grupper, som nyder de dejlige lokaliteter indendørs i mølle, café og udstilling og ude i de smukke haver, som stedets gartnere holder forbilledligt, og som i den grad siger: VELKOMMEN TIL TADRE MØLLE. Dertil kommer så vores skønne dyr fra Merløse Møllegård - fredelige og rare galloways - som græsser engene, så den unikke engflora forhåbentlig kan genindfinde sig. Kvæget udsættes igen i løbet af foråret med en festligholdelse på møllen. Tidspunktet opslås i presse og på plakater i lokalområdet samt på hjemmesiden.

Angående generalforsamlingen den 23. marts vil referatet fra denne findes på hjemmesiden.

TMVs hjemmeside er nu færdig - følg med her omkring alt, hvad der sker på TADRE MØLLE, bl. a. aktiviteterne i påsken.

Fotos Bent Gottfredsen

Veterantræf

NYT FRA LEJRE ARKIVERNE

Bramsnæs Hvalsø Lejre

Hjemmeside: www.lejre.dk/arkiver

Af Bente Trane

En myndigheds beslutning

Der ligger et brev foran mig. Det er fra 31. marts 1891 og er skrevet af skoledirektionen for Sømme og Voldborg herreder.

Brevet er skrevet med en tydelig skrift - og det drejer sig om et svar på husmand Jacob Hans Jensens klage over lærer Smith i Herslev Skole. Jacob H. Jensens søn havde "modtaget en Revselse med Spanskrør af Lærer Smith i Herslev".

Direktionen svarer, at man ikke mener, at der har været en "Mishandling" af drengen, og derfor understreger de, at de ikke vil gå videre med sagen.

En husmand havde henvendt sig til myndighederne - der forelå en uretfærdighed - må man slå sådan på skolebørn? Burde læreren ikke få en "anmærkning" ? Men nej - direktionen henviser til, at der i Kirke- og Undervisningsvæsenets skrivelse af 19. januar 1860 står, at det er berettiget at anvende spanskrør.

Det tilføjes dog, at man skal være forsigtig med at bruge "korporlig straf" over for svagelige børn.

Men den omtalte søn var ikke svagelig, og derfor havde Jacob Jensen heller ikke ret i sin klage. Hverken husmanden eller hans søn havde rettigheder i denne sag.

Skoleklasser fra Herslev skole i 1898.
Lærer Smidt ses øverste række yderst til højre

LIDT MOLINOLOGI

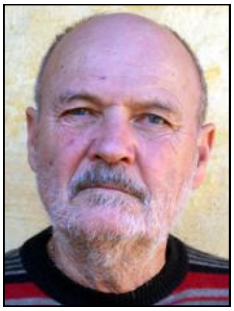

Af Bent Gottfredsen

I starten anvendte man udelukkende møllerne til formaling af korn, men meget hurtigt fandt man ud af, at også andre arbejdstunge opgaver kunne overtages af vandets kræfter. Lad os holde os til de mere fredelige af slagsen. Her til lands gjaldt det først og fremmest valkningen af det grove hjemmevævede uldtøj - vadmel - til brugbart, tæt klæde. I stedet for at valke med håndkraft kunne man lade møllehjulet drive en række stampere. Sådan et værk har der været på Tadre Mølle. Når man nu alligevel arbejdede med stoffet, kunne man jo lige så godt også oprette et blegeri. Det har vi haft ved Dumpedalsmøllen i Elverdamsdalen lidt syd for Tadre. Her var også savværk, sennepskværn, barkmølle og garveri. Det var også praktisk at bage af det friske mel straks. Det gjorde man rigtig mange steder. Tadre Mølle har haft bageri. Bagerierne udviklede sig ofte til egentlige brødfabrikker. I skovrige egne var det jo oplagt at lade vandhjulet trække en sav. Det har det også gjort på Tadre Mølle.

Sodavandskapsel fra Vintre Mølle

For at få et indtryk af, hvor alsidig anvendelsen af vandmøllerne med tiden blev, kaster vi et blik nordpå til Vintre Møller - de fem møller på stribe. Disse møller kunne køre året rundt, selv i den hårdeste frost, på grund af den stærkt strømmende Sortekilde. Navnet kommer af "at hvine", der så med tiden naturligt nok er blevet til "vintre". Man malede naturligvis mel, men producerede også semoulegryn, havregryn, de

efterspurgte perlegryn, bankegryn og byggryn. Desuden gruttedes korn til foder. Der var bageri. Med tiden kom et stamperi til vadmel og skind, et sliberi, en papirfabrik, et limkogeri, et bryggeri, en sodavandsfabrik og et elektricitetsværk. Lidt længere mod nord havde Ryegård et barkstampeværk som basis for et garveri. Endnu da mine børn var små, drak vi naturligvis kun sodavand fra Vintre Møller, der dengang ejedes af Karl Johan og Ellen Olsson.

Indtægter gav muligheder for yderligere indtægter. Mange møllere lånte penge ud mod sikkerhed og renter. Hvor vidt det kunne gå, så vi i 1711, da Severin Junge til Sonnerupgård købte Skulleruphom Gods. Han lånte pengene hos sin egen fæstemøller på Dumpedalsmøllen. Møllernes ofte gode økonomi gav naturligvis anledning til misundelse og formodninger om, at ikke alt gik helt ærligt til. Derfor sagde man, at hvis en pige ønskede at genvinde sin mødom, da skulle hun blot bade i en ærlig møllers dam!

ARRANGEMENTER PÅ LEJRE MUSEUM OG GL. KONGSGÅRD 2017

13.-14. april, kl. 11-15 Påskeæg og påsketraditioner, Gl. Kongsgård ,Gratis

17. april, kl. 13-15 Skjalden fortæller for børn, Lejre Museum, Alm. entré

3. maj, kl. 19-21 Aftenåbent med omvisning i kulturlandskabet og i udstillingen, Lejre Museum, Alm. entré

6. maj, kl. 10-16 Nationalpark Skjoldungernes Land sætter sejl, Lejre Museum, gratis adgang.

27.-28. maj, kl. 12-15 Arkæologisk Værksted, Lejre Museum, Alm. entré

7. juni, kl. 19.30-21.00 Aftenåbent med foredraget "Fra stolpehul til kongehal", Lejre Museum, Entré: 50 kr.

11. juni, kl. 11-16 Markedsdag**,** Gl. Kongsgård, Gratis

24. juni, kl. 13-15 Sagnkongernes Lejre, vandring omkring Gl. Lejre og besøg i udstillingen , Lejre Museum, Alm. entré

NYT FRA
DEN SELVEJENDE INSTITUTION TADRE MØLLE

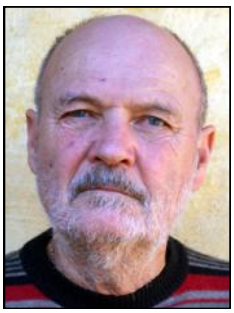

Af Bent Gottfredsen

Vi har fået tækket sydsiden af staldbygningerne. Trods gentagne reparationer har de dårlige tage medført alvorlige skader på træ og murværk. Nogle vil sikkert undre sig over, at stråtaget ligger på en række tagsten. Det sker efter krav fra kgl. Bygningsinspektør, fordi det er det oprindelige. Desuden har vi fået mønnet overalt og - endnu en gang, men nødvendigt - fået repareret de resterende dele af staldenes tage.

Vi har tegnet kontrakt med tækkemanden om tækning af gårdsiden af staldene til efteråret med betaling delt over vores 2017 og 2018 budget. Tækkemanden vurderer, at østsiden - møddingssiden - efter en meget grundig reparation kan holde tæt til 2019. Der håber vi så at kunne få udskiftet. Det kommer til at afhænge af, om kommunen forlænger sit driftstilskud. Vi håber stærkt og drømmer om en stald med tætte tage.

Nyt tag og nye mønninger

Desværre kommer der kun afslag ind på vores fondsansøgninger på midler til nyt vandhjul. Vi fortsætter, men ansøgningsmulighederne er desværre ved at være brugt op.

Fra Friluftsrådet har vi fået tilsagn om midler til en tredje bro på trampestien. Den er blevet nødvendiggjort af indstrømmende vand fra skoven. Møllevennerne har lovet at bistå. Vi takker.

Marie Hansens Fond har bekostet en bro til øen i møllesøen samt nogle borde og bænke. Møllevennerne bistår igen med arbejdskraft. Fonden har ligeledes bekostet et kortbord til frådstensprofilen.

En stor fond er ansøgt om midler til stråtag på stuehuset. Vi håber på det bedste. Selvfølgelig er udskiftning af et tæt tag næsten et luksusproblem, men det ville være den helt rigtige afslutning på restaureringen af Maries Hus.

Møllevennernes håndværkere er nu tæt på at være færdige med stuehuset. Derfor er de begyndt at interessere sig for det indvendige i staldene, således at vi i løbet af to år gerne skulle stå med en færdigrestaureret Tadre Mølle. Der skal lægges nye lofter, forstærkes spær, ordnes gulve, repareres vægge, laves nye porte, døre og lemme mm. Til det formål har Velux Fonden bevilget 75.000 kr. under projekt "Aktive Ældre".

Der er problemer med fraløbet fra vandhjulet trods trykspuling mm. Vi mener, at problemet ligger i en nedstyrtning af et af elementerne i rørlægningen fra 1952 langs møddingspladsen. Vi ønsker derfor at frilægge det rørlagte stykke blot 15 m. Det kræver ikke mindre end fire tilladelser. Både

Her trænges til en kærlig hånd

Nationalmuseet og fredningsnævnet i henhold til naturfredningskendelsen, Slots- og Kulturstyrelsen i henhold til den udvidede bygningsfredning og kommunen i henhold til vandløbsloven. Når alle disse tilladelser forhåbentligt kommer i hus, vil vi søge kommunen om midler hertil.

En del læsere af dette blad vil sandsynligvis være medlemmer af flere af foreningerne og vil derfor modtage mere end ét eksemplar af bladet.
Det er meget kompliceret administrativt at ændre på dette forhold.
I stedet opfordrer redaktionsudvalget til, at man forærer de ekstra kopier til venner og bekendte.
Det kan være med til at stimulere interessen for vores lokalhistorie.

Til en eventuel label

Lethrica

Lethrica er tidsskrift og medlemsblad for de historiske foreninger i Bramsnæs, Hvalsø og Lejre samt Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner. Arkiverne og museerne tilbydes en fast rubrik.

Lethrica betyder "Noget om Lejre", og bladet er en sammenlægning af Lejre Historiske Forenings blad Lethrica og Nyt fra Egnshistorisk Forening i Hvalsø.

Forsendelse: Lethrica tilsendes medlemmerne af de tre historiske foreninger, Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner samt lokalarkiverne. Ved ***manglende levering*** rettes henvendelse til de respektive foreninger:

LHF: Anni Larsen,
tlf. 46480725,
annilejre@email.dk
EHF: Ole Theill Knudsen,
Tlf. 22808664
ole@gundested-camping.dk
BLF: Bjarne Holm
jeanbjarne@holm.mail.dk
LM: Philippe Bourbon
philippebourbonparme@gmail.com
TMV: Connie Olsen
tadremoellesvenner@gmail.com

Redaktionsudvalg:
Karl Frandsen, Bent Gottfredsen, Bjarne Holm, Hans Jørgen Lych Larsen, Karin Gottfredsen

Redaktion og layout:
Thyra Johannesen
thsj@mail.tele.dk

FORENINGERNES KOMMENDE ARRANGEMENTER

Lørdag den 22. april kl.10.30
Guidet byvandring i Skibby (BLF)

Mandag den 24. april kl. 19
Generalforsamling på Lejre Museum (LM).
ROMU repræsentant vil fortælle nyt fra ROMU

Lørdag - søndag, 29.-30. april
Fritidsmesse på Ryegård (BLF)

Søndag den 30. april kl. 18
Valborg Aften på Tadre Mølle (EHF/TMV)

Torsdag den 4. maj kl. 19
Rundvisning på Egholm Slot (EHF)

Fredag den 19. maj
Udflugt til Møn (LHF)

Lørdag d. 20. maj kl.11.00
Tur til Lundekrog (BLF)

Søndag den 11. juni kl. 11
Markedsdag på Gl. Kongsgård i Gl. Lejre (LM)

Lørdag den 26. august til søndag den 27. august
Sommerudflugt til Mols (LM)

Lørdag den 2. september
Medlemsdag på Gl. Kongsgård, Gl. Lejre (LM)

Lørdag den 2. september kl. 13.30
I L. A. Rings fodspor (EHF)

Mandag den 23. oktober kl. 19.30
Foredrag med Mette Gundel på Gundestedgård (LHF/EHF/BLF)